

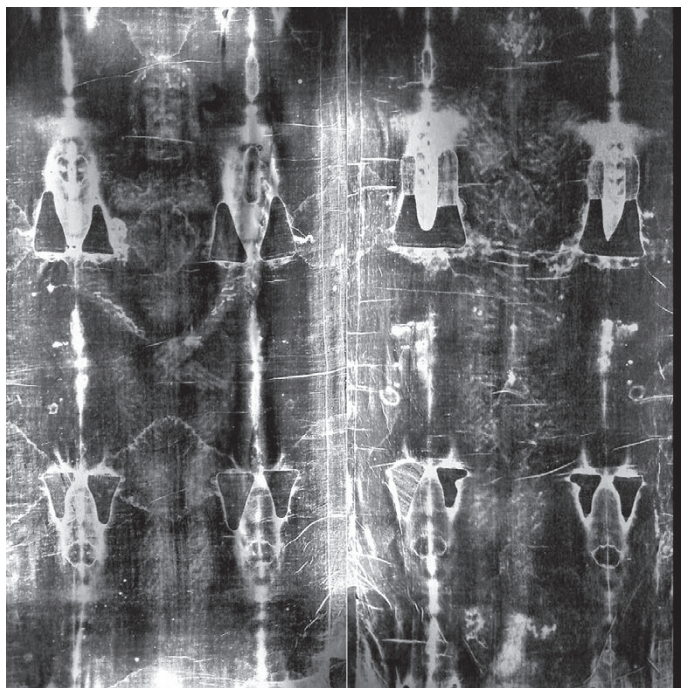
HET MYSTERIE VAN DE H. LIJKWADE

In januari 2020 verscheen in het tijdschrift *SCIENTIA ET FIDES* een boeiend artikel over de H. Lijkwade van Turijn van de hand van prof. Bernardo Hontanilla Calatayud : *TEKENEN VAN LEVEN OP DE FIGUUR OP DE LIJKWADE VAN TURIJN* (*Signos de Vida en la Figura de la Síndone de Turín*).

We willen zijn studie graag kritisch becommentariëren, want het wetenschappelijk onderzoek van en de devotie tot de beroemde relikwie liggen ons nauw aan het hart. Broeder Bruno van Jezus-Maria is al geruime tijd een van de grootste specialisten van de Lijkwade. Zijn oeuvre met betrekking tot de Lijkwade is uniek: bewijsvoeringen op hoog wetenschappelijk niveau, meer vulgariserende artikels en verder de neerslag van zijn mystieke contemplatie van de Man op het kostbaar weefsel. Zijn werk nam een dramatische wending in 1988 toen hij de verdediging van de relikwie op zich nam tegen schijngeleerden en hun doortrapte opdrachtgevers, die «Onze Heer Jezus Christus een tweede keer ter dood veroordeelden» door te doen alsof het om een middeleeuwse vervalsing ging. Een “verdict” waarbij het Vaticaan zich neerlegde! Maar onze prior ontmaskerde op weergaloze wijze de manoeuvres van de “carbonari”, de intriganten van de koolstofdatering [zie het artikel *Het bedrog van de koolstofdatering ontmaskerd* in *HIJ IS VERREZEN!* nr. 75, mei-juni 2015].

Alle kritiek werd echter vakkundig gesmoord. De “wetenschap” had gesproken, *causa finita*. De vele geleerden die tevoren aan het STURP-programma (*Shroud of Turin Research Project*) hadden meegewerkt, de zgn. sindonologen, bleven overtuigd van de echtheid van de relikwie, maar werden niet meer gehoord. De belangstelling van de grote massa ging terug uit naar het brood en de spelen van elke dag... De bewijzen voor de authenticiteit waren echter te groot om ernstig vervolgonderzoek voorgoed onmogelijk te

maken. In april 2010 bv. publiceerde het tijdschrift *30 GIORNI* een artikel van Paolo Di Lazzaro : « *Scientific Hypotheses on the Origin of the Body Image of the Shroud* ». De auteur en zijn team namen de draad van de wetenschappelijke studie van de Lijkwade terug op door een antwoord te zoeken op de vraag naar de totstandkoming van de beeltenis [zie het artikel *Het taboe doorbroken* in *HIJ IS VERREZEN!* nr. 49, januari-februari 2011, pp. 5-7].

DE MAN VAN DE LIJKWADE, VOORZIJDEN EN RUGZIJDEN.

SAMENVATTING
VAN HET ARTIKEL

Wij betreuren dat prof. Calatayud, plastisch chirurg verbonden aan het universitair ziekenhuis van Navarra in Pamplona, blijkbaar geen kennis heeft genomen van het omvangrijke (Franstalige) oeuvre van broeder Bruno. Dat zou hem misschien toegelaten hebben uit zijn onderzoek duidelijker en overtuigender conclusies te trekken. Maar hoe dan ook bevat zijn artikel een aantal nieuwe en interessante waarnemingen.

Bernardo Calatayud is een wetenschapper en een katholiek. Hij lijkt overtuigd van de historische waarheid van de Evangelies en de echtheid van de Lijkwade. Voor hem vormt het weefsel wel degelijk het bewijs van de Verrijzenis van Jezus. Hij legt er zich op toe aan te tonen dat de gegevens aangebracht door de Lijkwade perfect overeenstemmen met het relaas van de Evangelies, wat ook altijd voor broeder Bruno het leidend beginsel is geweest.

Het artikel moet gezien worden als een weerlegging van de stelling van een andere Spaanse sindonoloog, dr. José Delfín Villalán, specialist in gerechtsgeneeskunde, die in 2010 een bijdrage publiceerde : *Studie over de lijkstijfheid zichtbaar op de Lijkwade van Turijn* (*Estudio de la rigidez cadavérica que presenta la Síndone de Turín*, in *Cuad. Med. Forense* nr. 16, pp. 111-125). Villalán beschrijft uitgebreid het proces van de *rigor mortis* en past het dan toe op de Man

van de Lijkwade. Hij legt uit dat de evolutie van de lijkstijfheid afhankelijk is van krachten van binnenuit (leeftijd van de overledene, gewicht, koorts, bloedverlies, verwondingen opgelopen voor de dood...) en van krachten van buitenaf (bv. de omgevingstemperatuur). In het geval van Jezus moet de *rigor mortis* vroegtijdig opgetreden zijn. Ze moet al begonnen zijn op het Kruis en na een uur het hele lichaam aangetast hebben, met een maximale intensiteit tussen twee en drie uur later. Op de avond van Goede Vrijdag om 21 uur zou de lijkstijfheid stilaan verdwenen zijn.

Het probleem is dat dr. Villalaín stelt dat de beeltenis op de Lijkwade alle kenmerken vertoont van een lichaam dat onderworpen is aan maximale stijfheid, wat volgens zijn berekeningen overeenstemt met tussen drie en zes uur na het overlijden. Vermits de dood intrad om drie uur in de namiddag, schat hij dat de afbeelding gevormd werd nog dezelfde dag vóór 21 uur (of zes uur *post mortem*). Maar dat betekent dat de beeltenis niet meer het bewijs is van de dood en de Verrijzenis van de Heer: we weten dat Jezus verrezen is op de derde dag, zoals Hij aangekondigd had, dus niet vóór zondagnacht.

Dr. Calatayud kan de mening van zijn collega niet aanvaarden. Zijn stelling is dat het lichaam dat in de Lijkwade gewikkeld werd slechts in schijn tekenen van lijkstijfheid vertoont, maar dat het bij nader onderzoek blijkt te gaan om « *tekenen van leven* », dat wil zeggen bewijzen dat Jezus levend was op het moment dat de afbeelding afgedrukt werd. Met zijn blik van plastisch chirurg meent hij verschillende sporen te zien van een man die bezig is overeind te komen. De Man van de Lijkwade, van wie alles er op wijst dat hij een gewelddadige dood gestorven is, zou op het linnen zijn eerste beweging van verrezenen afgedrukt hebben...

ONZE ANALYSE

Om ons een oordeel te vormen, moeten we dit artikel leggen naast de studies van broeder Bruno en abbé de Nantes, die sinds lang begrepen hebben dat de « *foto* » van Jezus genomen werd « *op de naad tussen de tijd van de dood en de tijd van de Verrijzenis. De gestorven Jezus werd in de Lijkwade gewikkeld en draagt nog alle ontroerende tekenen van zijn dood; maar tegelijkertijd komt Hij levend voor eeuwig uit het linnen tevoorschijn en laat Hij er de onuitwisbare tekenen van zijn nieuwe glorie op achter, waarvan wij de getuigen zijn.* »

Laten we de verschillende punten van de bewijsvoering van de Spaanse arts bekijken: « *tekenen van de dood* » die volgens hem in werkelijkheid « *tekenen van leven* » zijn. De volledige afdruk van de rechtervoetzool, de half gebogen nek en de asymmetrische buiging van de benen zijn voor hem kenmerken van iemand die bezig is met recht te komen. Ook de gekruiste armen en de uitgestrekte vingers zijn voor onze auteur bewijzen die de stelling van de lijkstijfheid tegenspreken. Tenslotte wijzen de gezichtsplooien er op dat het spierstelsel van het gelaat dynamisch is.

DE GEZICHTSPLOOIEN

We beginnen met dat laatste, want het is op dit

punt dat de geleerde misschien wel het meest overtuigt; het gaat dan ook om het domein waarop hij als plastisch en esthetisch chirurg zeer beslagen is.

De zgn. nasolabiale plooien zijn de twee groeven die bij iedereen van de neusvleugels naar de mondhoeken lopen. Na de dood verdwijnen zij bijna volledig, ook bij iemand bij wie ze tijdens zijn leven zeer uitgesproken waren. Dr. Calatayud stelt vast dat deze plooien duidelijk zichtbaar zijn op het Gelaat van Jezus. Bovendien is de mond van de Heer gesloten, wat ingaat tegen het natuurlijk proces van spierontspanning *post mortem*: bij lijken zakt de onderkaak vanzelf. De *rigor mortis* “bevriest” die stand van de mond en het is achteraf heel moeilijk om hem weer te sluiten. Voor Calatayud lijkt het geen twijfel: we hebben niet te maken met het gezicht van een dode. Hij merkt bovendien op dat de gelaatsuitdrukking niet onnatuurlijk spastisch is, maar een merkwaardige sereniteit uitstraalt, als van een ingeslapen persoon.

Onze vader, abbé de Nantes, omschreef al in 1988 in sublieme bewoordingen de emotie die men ervaart als men oog in oog staat met het Gelaat van Jezus: « *Wie zowel geleerde als mysticus is, beschouwt gefascineerd op de Man van de Lijkwade de dood én het leven, die beide in haast gelijke mate verspreid zijn over dit naakte Lichaam en nog veel sterker op het Heilig Gelaat met de levende lippen en de gesloten ogen. Het is zoals met het Griekse beeld van de Schijfwerper, de Diskobolos, waarin de combinatie van onbeweeglijkheid en beweging de perfectie bereikt: we zien op de Man van de Lijkwade de gelijktijdige overgang van het een naar het ander, maar meer nog van de dood naar het Leven dan van het leven naar de dood, hoewel die laatste zo duidelijk aanwezig is* » (CRC nr. 250, p. 50).

Enkele maanden later maakte broeder Bruno melding van de observaties van Dr. Gilbert Lavoie, die sprak over een lichaam « *dat rechtop gaan staan is, op het moment dat het zijn beeltenis op het weefsel “werpt”.* Want de haren vallen naar voren op de schouders en de spieren zijn niet verslapt: de vierhoofdige dijspieren (*quadriceps*) en de beenspieren zijn stevig en rond, zoals bij een rechtopstaande mens die meester is over zijn energie » (CRC nr. 257, p. 18).

DE UITGESTREKTE ARMEN EN DE ONZICHTBARE DUIMEN

Om zijn argumentatie kracht bij te zetten, wijst Calatayud ook op de houding van de armen, die geen enkel teken van stijfheid vertonen. Hoewel het net deze ledematen zijn die het meest beproefd werden tijdens de kruisiging, zijn ze toch mooi gekruist over het lichaam en lijken ze soepel en levend. Ingaand tegen Villalaín voegt onze specialist eraan toe dat dit ook geldt voor de lichte buiging van de nek, de romp en de benen; die buiging is voor hem geen aanduiding van *rigor mortis*, maar van een lichaam in beweging.

En wat met de handen en meer bepaald de duimen? Dr. Pierre Mérat, orthopedisch chirurg, verklaarde het ontbreken van de duimen op de afbeelding door het feit dat ze automatisch naar de binnenkant van de hand bogen als gevolg van de verwonding van

de mediane zenuw, toen de nagels de polsen doorboorden (cf. CRC nr. 250). Prof. Calatayud ontkent niet dat er op het moment van de kruisiging een buiging van de duimen heeft plaatsgehad, maar hij verwerpt de hypothese dat het schuren van de nagels langs de mediane zenuw nog effect zou gehad hebben op de duimen *na* de dood van Jezus: de mediane zenuw reageert niet meer na het overlijden. Daarom zouden de duimen zich logischerwijze in een neutrale stand moeten bevinden, lichtjes buiten de handpalm, wat duidelijk niet het geval is. Voor de auteur is dat een aanwijzing dat « *de duim van de linkerhand, die boven de rechterhand ligt, langs achter de rechterpols vastgrijpt* », terwijl de rechterduim gewoon verborgen wordt door de linkerhand. Alweer een « *teken van leven* » dus, volgens de Spaanse geleerde.

Zonder zover te gaan was ook broeder Bruno geneigd om de stelling van dr. Mérat te verlaten en zich eerder te baseren op meer recent onderzoek door Amerikaanse wetenschappers (cf. CRC nr. 354, p. 19). Volgens patholoog Frederick Zugibe van de universiteit van Columbia werden de nagels ingeslagen « *ter hoogte van de plooi tussen de twee verhevenheden onderaan de handpalm, volgens een hoek van vijftien graden in de richting van de duim* » (*The Crucifixion of Jesus: A Forensic Inquiry*, 2005). Ze gingen dus dwars door de hand en niet door de pols. Die hypothese sluit ook beter aan bij de traditionele iconografie en bij het verschijnsel van de stigmata, zoals in het geval van Sint-Franciscus van Assisi. Bovendien, aldus broeder Bruno, « *mogen we de overeenstemming met de teksten niet uit het oog verliezen: "Als ik in zijn handen de wonden van de nagelen niet zie en mijn vinger niet kan leggen in de plaats van de nagelen..."* » (Jo 20, 25). [...] *En de profetie van de psalmist: "Ze doorboren mijn handen en voeten"* (Ps 22, 17). »

DE GEBOGEN NEK EN BENEN

Volgens Calatayud werd elk van beide voeten afzonderlijk vastgenageld met een spijker, op een soort van dwarsbalkje. Ook op dit vlak verschilt hij dus van mening met Mérat, die dacht dat beide voeten op elkaar geplaatst werden en doorboord met één enkele vierkante spijker, met een doorsnede van 8 mm en 20 cm lang (hij toonde met verschillende experimenten aan dat dit mogelijk was). Mérat merkte ook op dat « *alleen de rechtervoet op de Lijkwade een volledige zoolafdruk nagelaten heeft; van de linkervoet is er alleen een afdruk van de hiel, omdat de rest op de rechtervoet rustte en één nagel beide gekruiste voeten doorboord had.* » Calatayud weerlegt die visie niet.

Wat de asymmetrische buiging van de benen en de voeten betreft, die verklaarde dr. Mérat door het feit dat het linkerbeen boven het rechterbeen gekruist werd toen de voeten met de enorme spijker op het hout vastgenageld werden. Die houding zou na de dood en de haastige overbrenging naar het Graf door de lijkstijfheid onveranderd gebleven zijn.

Dr. Calatayud verwerpt dat en wil van die bijzondere houding een beslissend « *teken van leven* » maken. Volgens hem werd het Lichaam van Jezus in het Graf volledig uitgestrekt en werden alle ledematen plat

tegen het stenen oppervlak gedrukt. De gebogen positie van de ledematen ten gevolge van de kruisiging werd dus ongedaan gemaakt door de begravers: nek, armen en benen werden netjes uitgestrekt. Zijn besluit is vervolgens dat de zaken die men wel degelijk op de Lijkwade kan zien – een been dat meer gebogen is dan het andere, een volledige zoolafdruk en de nek die licht voorover buigt – het teken zijn dat de Man die in het weefsel gewikkeld is bezig is met overeind te komen... De chirurg staat naar eigen zeggen sprakeloos tegenover de onbegrijpelijke paradox van « *de afbeelding van een dode man die tegelijkertijd levend is* », die « *die de houding lijkt aan te nemen van iemand die probeert recht te staan* ». Is dat werkelijk zo? Gaat het werkelijk om een man die bezig is overeind te komen?

EEN LICHAAM IN GEWICHTLOZE TOESTAND ?

Het wetenschappelijk onderzoek van de Lijkwade, aldus broeder Bruno, botst uiteindelijk onvermijdelijk op het onmogelijke, het mirakel. « *Een koud lijk, zelfs als het gebalsemd is, straalt geen warmte uit die in staat is tot een vorm van oxydatie [lichte verbranding] van zijn lijkwade.* » Of nog: « *Een neerliggende dode laat op het linnen dat hem omwikkelt geen sporen na die zo weinig nadrukkelijk, zo etherisch zijn.* » We komen uit op een onoplosbare paradox: wanneer een man rechtstaat, oefenen de steunpunten van zijn ledematen op het oppervlak waarop hij zich bevindt een grotere druk uit dan de rest van het lichaam. In het geval van de Lijkwade zou dat bijgevolg zichtbaar moeten zijn door sterkere afdrukken op het weefsel.

De Amerikaanse specialist John Jackson heeft echter aangetoond dat dit niet het geval is: « *Als men op de afdruk van de voorzijde van het lichaam de punten bestudeert die rechtstreeks contact hadden met het weefsel (de neus, de borstspieren) dan stelt men vast dat de graad van intensiteit van hun afdruk precies dezelfde is als die van de meest donkere lichaamsdelen van de achterzijde. Dat is belangrijk, want als het gaat om een lichaam in een weefsel gewikkeld, is de druk niet hetzelfde op de achterkant als op de voorkant: op de voorzijde is slechts sprake van het gewicht van het linnen. Welnu, de druk is blijkbaar overal gelijk. Hoe moet dat gebrek aan verschillen verklaard worden?* »

Het lijkt er op dat de bewijsvoering van Calatayud geen stand houdt tegenover die opwerping. Maar hoe moeten we dan de onmiskenbare gebogen houding van de nek en de benen verklaren? Gaat het enkel om tekenen van lijkstijfheid? Is het de graftafel waarop het Lichaam van Jezus neergelegd werd die tot deze vorm geleid heeft? We weten het niet. We raken hier aan het essentiële mysterie: het Gebeuren dat geleid heeft tot de afdruk van het Lichaam op de Lijkwade. Omdat de hypothese van het overeind komen ons onwaarschijnlijk lijkt, volgen we liever de geniale verklaring van onze vader en broeder Bruno van een **Lichaam in gewichtloze toestand**. Net zoals Calatayud legde de Amerikaanse arts Gilbert Lavoie al in de jaren 1980 uit dat volgens hem het Lichaam niet horizontaal lag, maar rechtop stond op het moment dat het zijn afbeelding op het weefsel "wierp". « *Ja* »,

becommentarieerde broeder Bruno, « maar toch “in staat van gewichtloosheid”, want het steunt niet op de voeten : men zou zeggen dat het in verticale stand omhoog gehouden werd, ondersteund, gedragen... »

Men kan de vorming van de beeltenis enkel verklaren door de opeenvolging van twee verschillende gebeurtenissen. Dr. Calatayud merkt dat op wanneer hij schrijft dat de afdruk « van een andere natuur is, complementair » in vergelijking met de bloedklonters. Wat die laatste betreft, heeft broeder Bruno bewezen dat bepaalde bloedvlekken afkomstig zijn van de zijanten van het Gelaat, bv. van de slapen en de kaken : « Dat bewijst dat de Lijkwade in nauw contact is geweest niet alleen met de voorkant van het Gezicht, maar ook met de zijanten. » Vermits de zijanten van de Man van de Lijkwade echter niet zichtbaar zijn op de afbeelding, moeten we te maken hebben met twee operaties. In de woorden van Jackson : « Eerst is het lichaam overdekt geweest met de Lijkwade : bloedvlekken. Daarna werd het linnen uitgestrekt en strak gespannen : vorming van de afbeelding van het lichaam. »

Abbé de Nantes probeerde onder woorden te brengen wat er zich moet afgespeeld hebben : « Opnieuw tot leven gekomen heeft het Lichaam zich door afscheiding, molecule na molecule, ontdaan van zijn gestold bloed, van die waterachtige kringetjes die men nog ziet rondom elk merkteken van de zweepslagen en rond elk bloedklontertje en van het stof van de kruisweg. Van de draden en vezeltjes van het linnen waaraan Hij op dat ogenblik nog vastkleefde, heeft Hij niets gebroken, gescheurd of gekreukt » (KCR 17de jaargang nr. 6, november-december 1989, p. 12). Dat is de eerste “gebeurtenis”, de enige die een verklaring biedt voor de vorming van de bloedvlekken.

En de tweede “gebeurtenis”, de vorming van de beeltenis van het Lichaam ? « Vanuit die nieuwe toestand, als van gewichtloosheid [...] heeft Hij door zijn wil van mens en in een daad van volmaakte liefde voor ons en omwille van ons heil, vanuit alle cellen van zijn lichaam, door zelfstandige beheersing van zijn energie, miljoenen stralen van licht en warmte in parallelle, verticale bundels aan rug- en voorzijde geprojecteerd op het linnen dat miraculeus gestrekt was als een “doek in afwachting”. Zo werd voor altijd, onuitwisbaar, zijn beeltenis op het weefsel vastgelegd. Brandspoor van leven, brandspoor van liefde, totale gave van zichzelf, zoals van Persoon tot persoon in de liefde » (ibid.).

EEN “GEWILDE” AFBEELDING

Tegenover die verschijnselen die onverklaarbaar zijn voor de natuurwetenschap, besloot broeder Bruno tot « een ultieme procedure : een beroep op de getuigen ». Zonder de Evangelies blijft de Lijkwade een onbegrijpelijk voorwerp, zoals ook Calatayud terecht onderstreept. Abbé de Nantes vatte dat beroep op de getuigen als volgt samen :

« De ooggetuigen zijn talrijk en geloofwaardig. En wat zeggen ze in hun getuigenissen die tot op vandaag met religieuze eerbied door hun leerlingen bewaard werden ? Zeer eenvoudige zaken. Met betrekking tot de Lijkwade : dat ze weten wie er de koper van was ; dat zij nieuw was en zonder enige vlek ; wie de Gekruisigde

was die ze er in legden, waar en wanneer de overhaaste begrafenis plaats had. En hoe ze dit linnen terugvonden, op de eerste dag van de week, toen ze zich naar het graf begaven om werk te maken van een normaal begrafenisritueel. Maar de lijkwade van Christus was leeg en bevatte niet langer het Lichaam dat zij omhuld had... Het graf werd bewaakt door soldaten en was verzegeld in opdracht van de hogepriesters. Als dus op de lijkwade duidelijke vlekken zichtbaar waren van bloed of andere materie en van stof van de wegen, dan konden die op dat smetteloze weefsel slechts zijn gevormd, getekend of afgedrukt door het lichaam dat er “drie dagen” in lag... [...] Als iemand het linnen bezoedeld heeft, dan kan het enkel Jezus van Nazareth zijn, gedurende het tijdsinterval dat zijn lichaam erin gewikkeld was, in de duisternis en de kilte van het graf. Het kan niemand anders zijn. Het is ongetwijfeld omwille van het bloed en de hoogst bijzondere vlekken dat de christenen dit begrafenislinnen bewaard hebben als een heilige relikwie, uit vrees dat het weggenomen en onteerd zou worden door de goddelozen die hun Meester ter dood gebracht hadden » (ibid., pp. 7-8).

De mysterieuze totstandkoming van de Beeltenis op de H. Lijkwade voert ons tot het mysterie van de Verrijzenis van Jezus Christus verhaald in de Evangelies ; en die gekende en betuigde Gebeurtenis verklaart op haar beurt het mirakel van de Lijkwade : « Het besluit dat zich opdringt, en dat wij tot het onze maken, wordt bijgetreden door het getuigenis van hen die het graf leeg hebben aangetroffen en aan wie Jezus levend, verzezen, verschenen is. **Dat Hij het namelijk is, Jezus Christus, die deze afbeelding van Hemzelf uitgedacht en gewild heeft en die ze vervaardigd heeft**, met energie door zijn eigen lichaam beheerst en tot haar hoogtepunt gebracht door zijn Verrijzenis » (ibid., p. 9).

« Het mirakel, wetenschappelijk vastgelegd, leidt naar het mysterie en het mysterie verklaart op zijn beurt het mirakel. Zo wordt ons uiteindelijk de passende doelloosheid onthuld van het Voorwerp dat we bestuderen. Voorwaarde is wel dat we geloven in het woord van Hem die vooraf tijdens zijn leven als sterveling het wonder aangekondigd heeft en vervolgens als eerste het mirakel verricht heeft van zelf te verrijzen ; en bijkomend heeft Hij een tweede wonder verricht, veel bescheidener en onverwacht : het bewijs daarvan afgedrukt op zijn lijkwade “als eeuwige herinnering” » (ibid.).

Dr. Calatayud heeft dus groot gelijk met de nadruk te leggen op het werkwoord « heeft gewild » : Jezus « heeft gewild » om het moment van zijn dood te kiezen. Hij heeft ook die Afbeelding voor ons gewild : « Deze afbeelding is de laatste verschijning van Jezus. Ze laat ons de scherpe, klare, perfecte projectie van zijn Verrijzenis na. Wat Hij toen deed, was zijn wil. En ongetwijfeld was dat omdat de normale fysisch-chemische uitwerkingen van elke toekomstige verrijzenis er zo zouden uitzien... Maar veel meer nog, intentioneel, opdat wij Hem van generatie tot generatie zouden blijven zien tot aan het einde, door ons als getuigen te nemen van zijn nieuwe Glorie » (CRCnr. 350, oktober 1998, p. 22).

broeder Louis-Gonzague van de Bambina
& redactie KCR

DE H. JOSAFAT

DE APOSTEL VAN DE HERENIGING

Wie kent nog de uniaten, de katholieken van de oosterse ritus? Heel hun bestaan door hebben ze moeten afrekenen met de vijandigheid van de machtige orthodoxe Kerk, die zelf niet in eenheid verkeert met de Stoel van Petrus, en met de onverschilligheid van een groot deel van de Latijnse Kerk. In de 17de eeuw bezaten zij in Oost-Europa een groot verdediger in de persoon van de H. Josafat Kuncewycz (1580-1623). Voor het leven van deze heilige en de context waarin het zich afspeelde, hebben we ons gebaseerd op een echt monnikenwerk: *UN APÔTRE DE L'UNION DES ÉGLISES AU XVIIe SIÈCLE : SAINT JOSAPHAT*, door de benedictijn Dom Alphonse Guépin (Parijs, 1897, 2 delen, ca. 1100 pp.).

DE WEG NAAR DE SCHEURING

EEN historische terugblik is noodzakelijk als we de moeilijke situatie van de uniaten willen begrijpen.

Het Romeinse rijk, waarvan het westelijk deel gevallen was in 476, leefde eeuwenlang voort in Constantinopel, de schitterende stad aan de Bosporus die Constantijn de Grote gesticht had op de plaats van het oude *Byzantion*. De pracht en praal van Byzantium, met de ongeëvenaarde kathedraal van de H. Wijsheid, de *Hagia Sophia*, als parel in de kroon, steeg de plaatselijke prelaten al spoedig naar het hoofd. Zouden zij soms de mindere zijn van de bisschop van Rome, een stad die nog slechts een schim van haar groots verleden was?

Al in de 4de eeuw breidde de aartsbisschop van Byzantium zijn jurisdictie uit over de vele christelijke gemeenschappen in Klein-Azië. In 381 verwierf hij de felbegeerde titel van patriarch. Twee eeuwen later wierp hij zich op tot hoofd van heel de Griekse christenheid en in de 7de eeuw nam hij de naam aan van "universeel bisschop", alsof hij op gelijke voet stond met de paus. Steeds opnieuw protesteerde de H. Stoel en zetten de prelaten van Constantinopel een stap terug... om kort daarop hun manoeuvres te hernemen, waarin ze gesteund werden door de Byzantijnse keizers ten koste van een

DE H. JOSAFAT KUNCEWYCZ, MARTELAAR.

steeds grotere greep van de wereldlijke macht op de zaken van de Kerk.

De grenzeloze ambitie van de Grieken leidde geregeld tot openlijke ongehoorzaamheid aan Rome. Patriarch Photius (9de eeuw) verklaarde dat de geestelijke soevereiniteit enkel aan Byzantium toekwam, waarop hij met Rome brak. Dit eerste schisma was van korte duur, maar in 1054 hakte patriarch Michaël Cerularius de banden van zijn Kerk met het centrum van de *Una Sancta* definitief door en was het Grote Schisma een feit. De kwestie van het *Filioque* – volgens de orthodoxen komt de H. Geest enkel voort uit de Vader en niet uit de Zoon – was slechts het excuus, niet de fundamentele reden.

HET SLAVISCH DUALISME

Ondertussen hadden twee Griekse monniken uit Thessaloniki, de HH.

Cyrrillus en Methodius, een buitengewoon werk aan-gevat: ze begonnen in de 9de eeuw met de kerstening van de Slavische volkeren. Met de toelating van Rome ontwierpen zij een liturgische taal, het Oudkerkslavisch, en een nieuw alfabet: het Glagolitisch, de voorloper van het Cyrillisch. Uit hun inspanningen kwamen de Grieks-Slavische Kerken voort van Macedonië, Servië, Bulgarije en Roethenië (het land dat de erfgenaam was van het roemvolle rijk van Kiev en dat we moeten situeren in het huidige Oekraïne en Wit-Rusland).

Maar ook westerse missionarissen trokken naar de Slaven. Eerst waren Pannonië (de streek tussen de Sava en de Drava) en Moravië aan de beurt, daarna Bohemen en Polen. Een deel van het uitgestrekt woongebied van de Slaven ontving dus de Latijnse traditie, het andere deel stond onder Griekse invloed. Zolang de katholiciteit van de hele Kerk ongeschonden bleef, was dat geen probleem. Het patriarchaat van Byzantium vergrootte echter systematisch zijn greep op de jonge Grieks-Slavische Kerken en zorgde ervoor dat zij zoveel mogelijk van Rome en de westerse beschaving geïsoleerd werden. De geestelijken die Constantinopel uitstuurde, maakten deze volkeren argwanend ten opzichte van de paus en vijandig gezind tegenover de Latijnen, waardoor ook bij deze Slaven de kiemen voor de scheuring gelegd werden.

Toen het schisma dan voltrokken werd in 1054, wilden de Grieks-Slaven de rebellie van Byzantium eerst niet volgen; maar ze waren door zoveel handig geweven banden met de patriarchale zetel verbonden dat zij overstag gingen en zich op hun beurt afscheurden. **Het Griekse schisma verwekte het Slavisch dualisme**: de Slaven vielen uiteen in twee vijandige kampen. Wat oorspronkelijk als rijkdom kon beschouwd worden, veranderde in steen des aanstoets: het verschil in liturgische taal en in riten. Daar bovenop was in het Oosten een andere kerkelijke discipline van kracht. Want al in 692 had een kerkvergadering in Constantinopel, waarop de paus niet uitgenodigd was en die voorgezeten werd door de *Basileus*, beslist de huwelijks staat toe te staan aan de Griekse priesters: een inbreuk op de eeuwenoude traditie van celibaat waarvan de westerse Kerk weigerde af te wijken.

HET POOLS-LITOUWSE GEMENEBEST

In 1382 stierf de koning van Polen zonder zoon na te laten, waarop de rijksgroten zijn dochter Jadwiga tot *Rex Poloniae* uitriepen. Met wie zou ze huwen? Ze was verloofd met een Oostenrijkse hertog, maar toen werd haar hand gevraagd door Jogaila, de grootvorst van het nog heidense Litouwen. Hij beloofde de jonge vorstin zijn bekering tot het christendom en de vereniging van zijn land met Polen.

Jadwiga, de latere H. Hedwig, gaf toe aan de druk van de adel en offerde zich op om te huwen met een half barbaarse heiden, om een heel volk voor de Kerk te winnen en van Polen een van de meest uitgestrekte landen van Europa te maken. De Litouwse grootvorst ontving in 1386 het doopsel in Krakau, samen met zijn broers en zijn bojaren, waarop hij gezalfd werd tot koning Vladislav II Jagiello en stichter werd van de beroemde dynastie van de Jagiellonen, bewerkers van Polens Gouden Eeuw.

Bij zijn terugkeer in zijn vaderland was de nieuwe koning vergezeld van een heel leger van katholieke missionarissen onder leiding van de aartsbisschop van Gniezno. Een grote beweging van kerstening

nam een aanvang, die op enkele maanden tijd spectaculaire resultaten opleverde. Beide volkeren verenigden zich met elkaar in een plechtig verbond, naar het voorbeeld en onder de scepter van hun vorsten. Litouwen schonk aan het Gemenebest zijn militaire kracht, Polen zijn beschaving.

Het grote Pools-Litouwse rijk was Latijns en katholiek, maar binnen de grenzen ervan woonden de schismatieke Roethenen, die behoorden tot de Grieks-Slavische Kerk die zich in het kielzog van Byzantium afgescheurd had van Rome. Wat was hun positie in het koninkrijk? De zending van Polen vereiste dat het in wezen een katholieke natie zou zijn; als het aan het beginsel zelf van zijn bestaan geen schade wou toebrengen, dan kon het geen schismatieken laten deelnemen aan welk bestuursniveau ook.

De Jagiellonen probeerden hen te bekeren, zonden katholieke kolonisten naar hun woongebied, schonken gronden aan Romegetrouwe Poolse edelen. Het hielp allemaal niet, want de Roethenen hielden vast aan hun oosterse ritus als aan hun leven. Omgekeerd was het voor de Rooms-katholieken vanzelfsprekend dat de Grieks-Slavische Kerk enkel weer tot de *communio* met de H. Stoel kon toegelaten worden als zij haar ritus opgaf. Niemand had in die tijd oog voor de tussenoplossing die nochtans voor de hand lag: verzoening met Rome, maar met behoud van de eigen liturgie.

DE UNIE VAN BREST

In 1587 werd Sigismund III verkozen tot koning van Polen en grootvorst van Litouwen. Hij was de zoon van Catharina Jagiellon, een vurige voorvechter van de katholieke Contrareformatie, en trad met overtuiging in haar voetsporen. Hij gaf er zich rekenschap van dat het Gemenebest slechts kon overleven naast zijn machtige antikatholieke burens – de opkomende grootmacht Zweden, het Rusland van Iwan de Verschrikkelijke, het keurvorstendom Brandenburg dat zich weldra met Pruisen zou verbinden – als hij de eenheid van geloof in zijn rijk zou realiseren.

De kwestie van de Unie, zoals men het streven naar de katholieke eenheid vanaf toen noemde, kwam in een stroomversnelling in 1589. In dat jaar werd de metropoliet van Moskou verheven tot de rang van patriarch: het “derde Rome” wou de opvolger zijn van het door de Ottomanen veroverde Byzantium. Het was onvermijdelijk dat de nieuwe patriarch zeggenschap verlangde over de orthodoxe Roethenen, in afwachting dat de tsaar “van alle Rus-landen” hun woongebied ook militair zou komen opeisen.

Zowel voor de Roetheense Kerk, die niet onder de knoet van Moskou wou terechtkomen, als voor Sigismund III, die zijn rijk intern wilde verstevigen tegen de nieuwe dreiging uit het Oosten, was het van levensbelang om snel tot onderlinge overeenstemming te komen. In de stad Brest (vandaag

Het Pools-Litouwse Gemeenebest in 1658.

gelegen in het uiterste westen van Wit-Rusland) kwamen de Latijnse bisschoppen van het Pools-Litouwse Gemeenebest in 1595 tot een akkoord met de schismatieke prelaten van de Roetheens-Slavische Kerk. Die laatsten zouden twee van hun bisschoppen naar Rome sturen om gehoorzaamheid te beloven aan de Stoel van Petrus, op voorwaarde dat de paus de ritus en de ceremoniën van de oosterse Kerk zou erkennen.

Op 15 november van dat jaar werden de twee Roetheense bisschoppen in Rome met de grootste hartelijkheid ontvangen door paus Clemens VIII. Zij lazen de akte van vereniging voor die in Brest opgesteld was, zwoeren formeel alle dwalingen van de Grieken af en legden de eed van trouw af aan de Roomse Opperherder, die op zijn beurt het gebruik van de oosterse ritus door de Roethenen plechtig erkende. Alle aanwezigen, aldus een ooggetuige, vielen elkaar in de armen en weenden tranen van geluk.

DE MACHTIGE VIJANDEN VAN DE UNIE IN HET VERWEER

De Unie vond al meteen een onverzoenlijke tegenstander in prins Ostrogski, een van de rijkste en meest invloedrijke magnaten van het Gemeenebest. Hij was zelf een volgeling van de orthodoxie, waarvan hij zich als de plaatselijke leider zag, en publiceerdde een manifest waarin hij de Roetheense bisschoppen van laaghartig verraad beschuldigde: « *Verblind door de roem van deze wereld en op een dwaalspoor terechtgekomen door de ambitie hebben zij onze heilige patriarchen [van Byzantium] in de steek gelaten en zijn zij overgelopen naar de westerlingen...* » Als er echter iemand vervuld was van heerszucht, was hijzelf het wel!

Vanaf dat moment wendde de prins al zijn geld en invloed aan om de Unie te bestrijden. Heel het Roetheens gebied werd overspoeld met geschriften die de "verraders" aan de schandpaal spijkerden. Nog in hetzelfde jaar 1595 kreeg hij twee zwakke

bisschoppen zo ver dat zij hun akkoord met het in Brest gesloten pact verloochenden.

Daardoor gealarmeerd riepen de metropoliet van Kiev en de andere katholieke geworden bisschoppen een nieuwe kerkvergadering samen, met afgevaardigden van de koning en van de paus. Maar Ostrogski organiseerde een tegenvergadering waarop hij de metropoliet en zijn getrouwen liet excommuniceren! In plaats van opgelost te geraken dreigde de scheuring opnieuw groter te worden.

De rebelse prins sleurde de Roetheense adel mee in zijn strijd. Maar dat was hem nog niet voldoende. Het gezegde indachtig "dat de vijand van mijn vijand mijn vriend is", sloot Ostrogski in 1599 een in wezen tegennatuurlijk bondgenootschap met de protestanten... In de tweede helft van de 16de eeuw was de leer van Luther in Polen binnengedrongen en had zich, door de zwakheid van de toenmalige vorst, snel verspreid onder een deel van de adel en de rijke burgerij. Winstbejag was de voornaamste drijfveer, zich meester maken van kerkelijke goederen het doel. Vooral in Roethenië was de weerstand zwak tot onbestaande, bij gebrek aan een clerus die voldoende onderricht was.

De machtige alliantie tussen schismatieken en protestanten dreigde de Unie bij wijze van spreken in het kraambed te verstikken. Maar juist op dat ogenblik schonk de Hemel een heilige die een vader en opvoeder zou worden voor zijn volk: **Josafat Kuncewycz** [spreek uit: Koentsevitsj], van wie het zweet en het bloed een land zouden vruchtbaar maken dat er al zo lang steriel bij lag.

GOD WIJST ZIJN UITVERKORENE DE WEG

De heilige die de Roetheense orthodoxen terug in de katholieke Kerk zou binnenvoeren zag rond 1580 het levenslicht in Volodymyr, een stad in Wolynië (een historische regio gelegen tussen Warschau en Kiev) in een gerespecteerd Slavisch-orthodox gezin. Hij ontving bij het doopsel de naam Jan. Er was toen nog geen sprake van de godsdienstige strijd die vijftien jaar later met het sluiten van de Unie van Brest zou losbarsten; de ouders van Jan deelden ongetwijfeld in de vooroordelen van hun geloofsgenoten tegen alles wat Latijns was, maar voor de rest waren zij zoals Zacharias en Elizabeth « rechtschapen in de ogen van God en leefden zij onberispelijk in al de geboden en voorschriften van de Heer » (Lc 1,6).

Hoewel zij afgescheiden was van Rome, beschikte de Roetheense Kerk toch over een kostbare schat, bijeengebracht door de oude Griekse kerkvaders en verrijkt door haar katholieke bisschoppen van vóór het schisma: haar liturgie, het werk van grote heiligen zoals Basilius, Chrysostomus, Cyrillus en Methodius. De jonge Kuncewycz vatte er een diepe

liefde voor op en het was deze liturgie die hem vroomheid en kennis bijbracht.

Zijn ouders stuurden de opgroeiende jongeman naar Vilnius, de hoofdstad van Litouwen, om er in de leer te gaan bij een rijke koopman. Jan had echter geen belangstelling voor een handelscarrière. Hij vervulde zijn taken meer dan behoorlijk, maar het was het godsdienstige dat hem aantrok. Vilnius nu was een stad waar alle religieuze belijdenissen vertegenwoordigd waren: lutheranen en calvinisten hadden er hun tempels, in de katholieke kerken propageerden de jezuiten het Rooms-katholiek geloof en er was zelfs een mohammedaanse moskee... Maar de schismatieken stonden er het sterkst en hun fanatieke strijd tegen de aanhangers van de Unie van Brest – de uniaten – barstte in 1595 ook in de Litouwse hoofdstad los. Welke richting zou de jonge Kuncewycz uitgaan? Niemand in Vilnius was bekwaam genoeg om hem de juiste weg te wijzen.

Het was de Hemel zelf die Jan ter hulp kwam. *« Ik keerde mij naar de Heer onze God », zo schreef hij later zelf, « en ik smeekte Hem het pad te wijzen dat ik moest bewandelen. Vanaf dat moment vatte ik zo'n afkeer op van het schisma dat ik gedwongen was zonder ophouden het woord van de profeet te herhalen: "Ik haat het gezelschap van de bozen" » (psalm 25).*

In 1604 trok hij zich terug in het klooster van de H. Drievuldigheid in Vilnius. Dat behoorde toe aan de uniaten, maar was vervallen en telde slechts één oude monnik, de archimandriet (overste) zelf. De jonge kloosterling ontving de naam Josafat. Verhalen over zijn heiligheid deden al snel de ronde en voorname personen begonnen het klooster te bezoeken. Een van hen was de bekeerde calvinist Jan Rutsky, die na verloop van tijd eveneens de monnikspij ontving en van wie de onderlegdheid voor Josafat van onschatbare waarde zou zijn. Rutsky besepte dat de Unie een clerus en vooral bisschoppen nodig had. *« Als we goede bisschoppen willen, moeten we goede monniken vormen, die degelijk onderricht zijn en streven naar volmaaktheid in het religieuze leven. »*

DE ADEL GEEFT DE STRIJDBIJL DOOR AAN DE BURGERIJ

Geleidelijk aan traden meer novicen toe tot het klooster, dat de regel van Sint-Basilius volgde en de oosterse ritus. Rutsky, met zijn kloosternaam broeder Josyf, werd priester gewijd en vervolgens tot nieuwe archimandriet aangesteld. Het Drievuldigheidsklooster groeide langzaam maar zeker uit tot een baken van hoop voor iedereen die de Unie en de vereniging met Rome genegen was.

Dat de scheurmakers deze evolutie met argusogen volgden, hoeft geen betoog. Op de rijksdag van Sandomir in 1606 eiste de schismatieke adel van Sigismund III dat hij de Griekse Kerk in haar oude luister zou herstellen en alle bisschoppen die

trouw aan Rome hadden gezworen zou afzetten. De koning weigerde vlakaf, waardoor het een jaar later op aanstoken van prins Ostrogski tot een open oorlog kwam. Maar Sigismund behaalde de overwinning en zijn machtige tegenstander overleed in 1608: de opstand was onthoofd. De meeste edelen, de chaotische toestanden meer dan moe, draaiden bij.

Zo ging het verzet tegen de Unie over van de adel naar de burgerij, waarvan de speerpunt de machtige seculiere broederschappen in de steden waren. De tactiek veranderde: in het vizier kwamen nu niet meer de bisschoppen, maar de gewone geestelijken en in het bijzonder de monniken van de basiliaanse orde, die men in een slecht daglicht probeerde te stellen. Waren Rutsky en Kuncewycz niet van plan om de oosterse ritus volledig te vernietigen en het klooster van de H. Drievuldigheid uit te leveren aan de jezuiten? Met dergelijke leugens bespeelde men met succes de publieke opinie in Vilnius en omgeving.

Weldra kon Josafat zich niet meer in de stad vertonen zonder uitgescholden en fysiek bedreigd te worden. Door het omkopen van rechters slaagden zijn vijanden er in om alle kerken van Vilnius af te nemen van de uniaten, op hun moederklooster na. Maar ook dat klooster wilden de seculiere broederschappen absoluut in handen krijgen, want zij beseften dat daar de katholieke monniken gevormd werden die het belangrijkste instrument van de Unie waren om de zielen te winnen.

Het was pas toen de koning in hoogsteigen persoon in de opstandige stad verscheen dat het recht zegevierde: alle kerken moesten teruggegeven worden, aan de schismatieken werd een zware financiële boete opgelegd en de leiders van het gestook werden verbannen. Eindelijk brak voor de Unie een periode van vrede aan.

EEN RIJK APOSTOLAAT

Ondertussen schrijven we 1609. Josafat voltooit zijn studies onder leiding van een jezuïet en wordt priester gewijd. De wedergeboorte van het monastiek leven in de Roetheense gebieden wordt werkelijkheid en verschillende abdijen krijgen onze heilige tot *hegoumen* of algemeen overste.

Josafat is bijzonder actief en verdeelt zijn tijd tussen prediking, spirituele leiding en werken van barmhartigheid voor de behoeftigen. Onder zijn invloed treden meer dan zestig mannen toe tot de orde van Sint-Basilius. Het ligt dan ook voor de hand dat hij in 1614 aangesteld wordt tot archimandriet van het hem zo dierbare klooster van Vilnius, nadat pater Rutsky benoemd is tot metropoliet van Kiev. Omdat hij wil bewijzen dat de Unie helemaal in de lijn ligt van wat de grote oosterse kerkvaders geschreven hebben, verzamelt Josafat fragmenten uit hun teksten en brengt die samen in een indrukwekkende *« Verdediging van de Eenheid van de Kerk »* (1617).

Sigismund III, koning van Polen en grootvorst van Litouwen, regeerde gedurende 45 jaar over het Gemenebest (1587-1632).

De kern van de hele kwestie is en blijft het primaatschap van de paus. Josafat toont aan dat de onderwerping aan de Stoel van Rome volledig strookt met de aloude traditie van de Roetheense Kerk, die immers gesticht werd op het moment dat de Griekse Kerk nog verenigd was met de Latijnse, lang vóór 1054. De heilige bewijst ook dat de geestelijke leiders van de Roethenen vaak getuigd hebben van hun trouw aan Rome door zich af te zetten tegen de patriarchen van Constantinopel. De Unie van Brest vloeit dus logisch voort uit deze kritische opstelling.

In 1617 wordt van Josafat een zwaar offer gevraagd: zijn goede vriend, de metropoliet van Kiev, wil dat hij voorgoed afscheid neemt van Vilnius en het Drievuldigheidsklooster om tot bisschop gewijd te worden. In zijn grote nederigheid vindt de heilige zichzelf volkomen onbekwaam voor zo'n hoog ambt en het is pas na een felle innerlijke strijd dat hij, in volledige gehoorzaamheid, aanvaardt om hulpbisschop

te worden van Polotsk, een stad in het noorden van het huidige Wit-Rusland. Al enkele maanden later, na de dood van de oude aartsbisschop, komt onze heilige aan het hoofd van Polotsk met de titel van *archeparch*.

De jurisdictie van het aartsbisdom strekte zich uit over een immens gebied dat helemaal tot aan Smolensk liep, aan de grens met Moskovië. Als Josafat er zou in slagen dit territorium door en door katholiek te maken, zou hij een stevige wal opwerpen tegen de druk van het orthodoxe tsarenrijk. Gelukkig voor hem laaiden de schismatieke passies in Polotsk en omgeving veel minder hoog op dan in Vilnius. Wel had hij af te rekenen met de argwaan van de plaatselijke gelovigen, die bang waren dat hun geliefde oosterse liturgie zou afgeschaft worden ten voordele van de Latijnse. Josafat spande zich in om dat wantrouwen te ontzenuwen door van af het begin de oosterse riten in ere te houden.

Al snel won hij het hart van zijn kudde door zijn grote heiligheid. De armen genoten zijn bijzondere aandacht: hij ontving elke dag verschillende behoeftigen in zijn paleis en gaf hen te eten. Al zijn geld deelde hij uit, zodat hij zelf in de grootste soberheid moest leven. Tegelijkertijd werkte hij onafgebroken aan de hervorming van zijn diocees. Dankzij een minutieus onderzoek in de archieven naar eigendomsstelsels kon hij voor het gerecht kloosters teruggeisen die de schismatieken ten onrechte ingepalmd hadden. Vervallen abdijen van de uniaten restaureerde hij, net als de kathedraal van Polotsk die in een erbarmelijke staat verkeerde. Hij liet uit Vilnius basiliaanse monniken overkomen en installeerde hen in het hoofdklooster van zijn stad, met de bedoeling dat zij het geestelijk leven in de kerkprovincie op een hoger peil zouden tillen... vooral met betrekking tot de clerus, die elke degelijke vorming miste en vaak ook allesbehalve voorbeeldig leefde.

Met zijn ontembare energie riep Josafat jaarlijkse synodes in het leven, waarop hij zijn geestelijkheid

Het aloude klooster van de H. Drievuldigheid in Vilnius, waar de H. Josafat als jonge monnik ingetreden was, kreeg in de 18de eeuw een fraai barok toegangsportaal.

dagenlang onderrichtte en aanspoorde tot een meer verheven levenswijze. Opdat zijn woorden zouden beklijven, maakte hij schriftelijke samenvattingen die ons overgeleverd zijn als de « *Regels van de Zalige Josafat voor zijn priesters* ». Hij legde er de nadruk op dat elke pastoor na de zondagsmis zijn schapen niet mocht laten vertrekken zonder hen een afsluitende les te geven: de hoofdzaken van de katholieke leer en het correct opzeggen van de voornaamste gebeden. Om zijn priesters meer tijd te geven voor het regelmatig bezoek van hun gelovigen verordende hij een sterk ingekorte vorm van het ellenlange goddelijk officie op weekdagen.

EEN COMLOT HERSTELT DE SCHISMATIEKE HIËRARCHIE

In 1620 verscheen plots een zekere Theophanes, orthodox patriarch van Jeruzalem, op het toneel. Hij werd met veel omhaal ontvangen in Kiev, waar zijn bedoelingen al snel duidelijk werden: zijn komst kaderde in een complot, beraamd in Constantinoepel, om de toenemende invloed van de uniaten en in het bijzonder aartsbisschop Josafat een halt toe te roepen. Theophanes kon onmiddellijk rekenen op de steun van alle schismatieken en bovendien op een niet te onderschatten militaire macht: de Zaporozje-Kozakken, avonturiers die gezworen hadden dat zij hem indien nodig zouden beschermen tegen een ingrijpen van het Pools koninklijk leger.

Al snel werden onheilspellende dreigementen geuit. Men riep op tot de afzetting van de Romegetrouwe bisschoppen en tot de verdrijving van alle uniaten. Vanuit heel Roethenië werden deputaties naar Kiev gezonden om te zeggen dat men nog slechts wachtte op concrete orders van Theophanes. Sigismund III, gealarmeerd, kon niet daadkrachtig ingrijpen; hij stond aan de vooravond van een campagne tegen Moldavië en kon zich geen open oorlog in Roethenië veroorloven. De koning moest dus temporiseren en beperkte zich tot – vergeefse – pogingen om de patriarch van Jeruzalem het land uit te krijgen.

Op 15 augustus 1620 zette Theophanes de kroon op zijn ondermijnend werk: in het geheim wijdde hij in één keer een volledig nieuwe schismatieke hiërarchie, met een metropoliet en zes bisschoppen. Meest te duchten was een zekere Meletius Smotrycki, die intellectueel onderlegd was en niet toevallig werd aangesteld tot orthodox aartsbisschop van Polotsk en dus rivaal van de wettige archieparch, Josafat.

De onwettige herders gingen onmiddellijk tot de actie over. Hun plan bestond er in om het volk tot opstand te bewegen, de “paapse” bisschoppen van hun zetel te verdrijven en alle kerken voor de orthodoxie te openen. De Poolse regering zou zo voor een voldongen feit geplaatst worden. Om het manoeuvre te vergemakkelijken begonnen zij ook halsoverkop een nieuwe geestelijkheid te wijden.

Tot overmaat van ramp beseften de Poolse Rooms-katholieken te weinig wat er op het spel stond. De meesten van hen gaven blijk van onverschilligheid, sommigen uitten zelfs openlijk hun misprijzen voor de oosterse liturgie. Metropoliet Rutsky begaf zich in eigen persoon naar de rijksdag van 1621 om de zaak van de uniaten te bepleiten. Hij onderstreepte hoe de godsdienstige eenheid van Polen, een land dat aan alle kanten bedreigd werd, enkel kon versterkt worden door de Unie te beschermen en te propageren. « *Wij, uniaten, leven in een katholiek land en onder een katholieke koning en wij worden bedreigd met het verlies van onze bezittingen en zelfs ons leven. En waarom? Omdat wij katholiek zijn!* »

Sigismund III gaf Rutsky zijn volledige steun. Eerder zou hij zijn kroon neerleggen, zo liet hij weten, dan er in toe te stemmen dat er aan de H. Rooms-katholieke Kerk schade werd toegebracht. De tegenstanders van de Unie deden er het zwijgen toe... om kort daarna in Polotsk met hernieuwde strijd lust aartsbisschop Kuncewycz te bekampen, want Warschau en de koning waren ver weg.

HET MARTELAARSCAP

In het jaar 1623 werd het duidelijk dat alleen God zelf de storm die over de uniaten joeg tot bedaren kon brengen. Maar daarvoor was een ultiem offer nodig. « De geünieerde Kerk », schrijft Dom Guépin, « zou de vrede slechts kunnen afkopen door de prijs te betalen van haar zuiverste bloed; God vroeg haar de meest beroemde van haar zonen: Josafat » (deel 2, p. 82).

De heilige was zich bewust van wat hem boven het hoofd hing. Tijdens een sermoeen in een kerk van Polotsk zei hij: « *Ik ben er heel goed van op de hoogte dat men hinderlagen tegen mij legt en mijn dood voorbereidt. Jullie moeten echter weten dat het mijn grootste verlangen is mijn leven te kunnen geven voor de heilige Unie en de Opperherder van de Kerk.* »

In oktober kwamen er alarmerende berichten uit Vitebsk, een stad op 100 km van Polotsk: het leven van de plaatselijke Grieks-katholieken verkeerde in groot gevaar. Ogenblikkelijk besloot Josafat erheen te trekken, hoezeer zijn omgeving hem daar ook vanaf probeerde te houden. De reis verliep voorspoedig, maar in Vitebsk zelf barstte de haat tegen de aartsbisschop volop uit. Op 10 november ging in het stadhuis een bijeenkomst van schismatieken door waarop tot de moord op Josafat werd besloten. Men zou het gepeupel ophitsen en het de vrije hand laten, zodat de hoofdverantwoordelijken buiten schot konden blijven.

Twee dagen later verzamelde zich een brullende menigte voor de poort van het verblijf van de aartsbisschop. Drie orthodoxe popen waren erbij, die het volk opjutten en de Unie vervloekten. Met bijlen sloegen de aanvallers de deuren in en stormden vervolgens de binnenplaats op. Enkele trouwe die-

De eerbiedwaardige kathedraal van de H. Wijsheid in Polotsk gaat terug tot de 11de eeuw. Onze heilige herbouwde haar in 1618-1620. Het huidige uitzicht is 18de-eeuws.

naars van Josafat probeerden hun meester met hun lichaam te beschermen, maar werden neergeslagen. Toen verscheen de heilige in de deuropening: « *God zij met jullie, mijn kinderen* », sprak hij. « *Waarom vallen jullie mijn bedienden aan? Als jullie iets tegen mij hebben, hier ben ik!* » En hij hief zijn hand op om zijn beulen te zegenen.

Eén ogenblik aarzelen de moordenaars nog. Maar dan roept iemand luidkeels: « *Sla toe! Dood die papist!* » Een van de belagers slaat Josafat met een knuppel op het hoofd, een andere hakt op hem in met zijn bijl. De martelaar valt, de bende stort zich op hem en maakt hem op gruwelijke wijze af. Het lijk wordt naar de binnenkoer gesleept. Een hond die zich blaffend bij het verminkte lichaam van zijn meester posteert, wordt door de moordenaars gedood en in stukken gesneden, waarop men die stukken op het lijk legt om het hondenbloed met dat van de heilige te vermengen – een goddeloze daad van pure haat. Vervolgens bindt men een touw vast aan de voeten van de aartsbisschop en sleept het lichaam in triomf door de straten van de stad, om het tenslotte in de rivier de Dvina te gooien.

Sanguis martyrum semen christianorum. Het offer van de H. Josafat bracht rijke vruchten van bekering voort. Verschillende moordenaars toonden diep berouw over hun misdaad en bekeerden zich tot het katholicisme alvorens op het schavot te sterven. De meeste inwoners van zowel Vitebsk als Polotsk traden toe tot de Unie en zelfs Meletius Smotrycki, de onwettige aartsbisschop, zwoer het schisma plechtig af en werd later in zijn geschriften een vurig verdediger van de vereniging met Rome.

* * *

Op 12 februari 2016 ontmoette paus Franciscus in Havana de Russisch-orthodoxe patriarch Kiryll in het kader van de conciliaire oecumene. « *Het is duidelijk* », zo zei de paus, « *dat de methode van de "eenmaking", die in het verleden werd beoefend en die erin bestond een bepaalde gemeenschap los te weken van haar Kerk en met een andere gemeenschap te verenigen, geen goed middel is om tot eenheid te komen.* » Daarmee verloochent de Roomse Opperherder de H. Josafat Kuncewycz, de Oekraïense Grieks-katholieke Kerk die uit zijn moedig apostolaat ontstaan is en alle uniaten die omwille van hun trouw aan de Stoel van Petrus vervolgd werden door de orthodoxen...

Gelukkig ziet Onze-Lieve-Vrouw van Fatima het helemaal anders! « *Rusland zal zich bekeren.* » Van wat? Van zijn dwalingen: het communisme uiteraard, maar ook en vooral het schisma dat het trotse "derde Rome" naar het voorbeeld van Constantinopel in 1448 voltrok. Die bekering, die terugkeer in de schoot van de *Una Sancta* zal het grote mirakel zijn dat zal voortvloeien uit de toewijding van Rusland aan het Onbevlekt Hart van Maria!

redactie KCR

Het bloeiende Grieks-katholiek seminarie van de Drie Hiërarchen in Kiev. (foto uit 2016)

EEN RELATIONELE THEOLOGIE

hoe abbé de Nantes heel de theologie van de H. Thomas vernieuwt

MENSELIJKE PERSOON EN GODDELIJKE PERSONEN

IN deel 2 van zijn *MEMOIRES ET RÉCITS* (uitg. CRC 1993) vertelt abbé de Nantes hoe hij in 1943 binnenging in het seminarie van de sulpicianen in Issy-les-Moulineaux, vlakbij Parijs. In zijn eerste jaar theologie kreeg hij les van Monsieur Guilbeau, die dogmatiek gaf en begon met het mysterie van de H. Drie-eenheid.

« We moesten eerst akkoord gaan over de gebruikte termen. Wat betekent “natuur”, wat is “substantie” enz. Ik was bijzonder aandachtig toen M. Guilbeau zich boog over de definitie van het begrip “persoon”. Ik had de voorbije twee jaren, in de cursussen filosofie, geregeld moeten horen dat ik die term verkeerd opvatte. Ook had ik er vrij vlug zaken uit horen afleiden die tegengesteld waren aan mijn “familiale vooroordelen”: de autonomie, de onafhankelijkheid, de sublieme waardigheid, de onvervreemdbare rechten van de “persoon”, van elke persoon, waaraan de hele wereld ten dienste moet staan...

« M. Guilbeau dicteerde ons de fameuze definitie van Boëtius, de Latijnse filosoof uit de zesde eeuw: “*NATURAE RATIONALIS INDIVIDUA SUBSTANTIA*”, de persoon is een individuele substantie met een redelijke natuur.

« Het was op dat ogenblik dat mijn geest, die nochtans volgzzaam en ontvankelijk wou zijn, zonder het te willen een tegenwerping formuleerde, in de hoop dat het vervolg van de uiteenzetting ongetwijfeld opheldering zou bieden. Maar dat gebeurde niet.

« Overeenkomstig de gewoonte van de sulpicianen mochten de studenten op het einde van de les vragen stellen. Toen het mijn beurt was, vroeg ik hem: **Hoe komt het dat hetzelfde woord “persoon” twee zo verschillende en zelfs schijnbaar tegengestelde ideeën kan uitdrukken?** De eeuwenoude definitie van Boëtius en de klassieke filosofie kenmerkt het menselijk individu als iets dat volledig op zichzelf staat en los wordt gezien van elke vorm van communicatie, terwijl de traditie van de kerkvaders, van Sint-Augustinus, de goddelijke Personen definieert als zuivere relaties?

« Hij zweeg. Ik was bang dat ik hem gekwetst had en mompelde excuses. “Maar neen”, antwoordde hij, “ik aarzel met het antwoord dat ik u zou willen geven. Het is moeilijk... Het gaat om het duistere punt, het mysterie...” Hij sprak langzaam, met de voorzichtigheid van iemand die geen cursus opzegt, maar zich langzaam voortbeweegt in de waarheid terwijl hij eerst zeker wil zijn van elke stap die hij zet.

« Ik drong aan: Is het niet storend om met hetzelfde woord “persoon” in de mensenwereld het onaf-

hankelijk wezen aan te duiden dat jaloers zijn rechten bewaakt en zichzelf soeverein noemt, terwijl het in de goddelijke wereld gaat om Personen die alleen maar relatie zijn en willen zijn, totale gave van de een aan de ander, zuiver vader- en zoonschap, pure liefde? Zou er geen samenhang moeten zijn tussen beide sferen, de menselijke en de goddelijke? **Zouden de menselijke personen niet moeten gedefinieerd worden naar het beeld en de gelijkenis van de goddelijke Personen**, eerder dan tegengesteld aan hun bewonderenswaardige volmaaktheid? » (pp. 160-162).

Meneer Guilbeau probeerde op de vraag van zijn leerling een antwoord te vinden... tot op zijn sterfbed. Georges de Nantes ging hem in het hospitaal bezoeken en kreeg te horen dat hij nog altijd over de vraag nadacht. « Ik had het voorgevoel dat ik nooit het antwoord van hem zou vernemen. De vraag was de zijne geworden in zijn dialoog van stervende met de H. Drie-eenheid. Enkele dagen later zag hij wat hij zocht... » (p. 163).

Een aantal jaren later was de leerling op zijn beurt leraar geworden en onderwees hij de waarheid waarvan de heiligen leefden zonder er heel de draagwijdte van te kennen: dat de grote rijkdom van het leven, van de menselijke wezens, ligt in hun relaties met andere wezens. En de belangrijkste relatie, die aan elk wezen zijn kostbaarste karakter geeft, is de relatie waarmee alles begint: het is God die ons op elk moment in het bestaan plaatst. De waarheid van God moet dus niet gezocht worden in een theorie of in het diepst van onszelf, maar in de onafgebroken afhankelijkheid van alle wezens van “Ik BEN”, God.

DE METHODE VAN SINT-AUGUSTINUS

Om de theologie binnen te gaan moet men de schok van het bestaan ervaren. Onze vader ontdekte op een dag dat de H. Augustinus die schok lang voor hem ook al had gehad en dat de kerkvader op die existentiële intuïtie zijn theologie had gebouwd.

Augustinus steunt niet op een redenering, maar op een intuïtie, een schok: de metafysische intuïtie van het zijn, waardoor de geest er zich rekenschap van geeft dat het enerzijds wel vanzelfsprekend is dat God bestaat, maar dat het anderzijds bijzonder verbazingwekkend is dat die God, die Alles is, een nietig wezen zoals ik laat bestaan en wel voor altijd, om op een dag in het hiernamaals aan zijn zijde terecht te komen!

Niettemin blijft deze intuïtie van het zijn duister voor onze beperkte geesten; men zou in de Hemel moeten zijn, of een engel zijn, om die intuïtie stabiliteit te geven. De geest wordt aangetrokken, maar begrijpen is nog iets anders... Daarom legt Sint-Augustinus uit dat in de Bijbel een dubbele Openbaring voorkomt.

Vooreerst heeft God gezegd : « *Ik Ben die Ben* », dat is de openbaring van het brandende braambos. Het is de metafysische theologie, die de basis vormt en de filosofische intuïtie van het zijn ondersteunt, maar die wat zwaar op de hand is. Vervolgens echter zegt God : « *Mijn kinderen, jullie zijn niet in staat om dat te begrijpen, daarom ga Ik mens worden en ga Ik jullie een heel andere taal spreken ; en ik zeg jullie : Ik ben de God van Abraham, Izaäk en Jacob.* » Dat is de Bijbelse of relationele theologie.

Met andere woorden, er zijn twee “verdiepingen” in de kennis van God : de kennis die gereserveerd is voor de filosofen en betrekking heeft op de transcendente God ; en de mystieke kennis die openstaat voor alle mensen en te maken heeft met de geopenbaarde God.

EN SINT-THOMAS VAN AQUINO ?

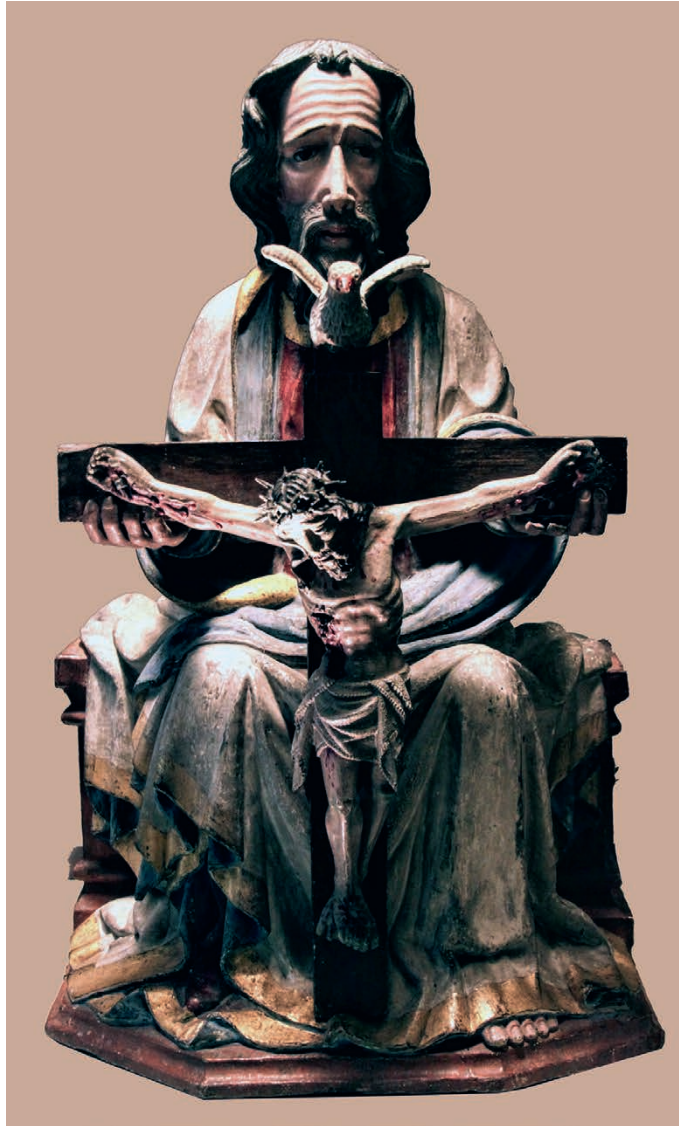
De H. Thomas van zijn kant gaat een theologie opbouwen die van natuurlijke aard is. Hij laat zich weliswaar helpen door de Openbaring, maar toch gebruikt hij hoofdzakelijk de bouwstenen van de rede. Hij wil aantonen wat men over God kan zeggen door enkel een beroep te doen op de rede, die hij opvoert tot de hoogste vorm van speculatie. Hij definieert God als niet lichamelijk, Hij is volmaakt, niets ontbreekt Hem, Hij is oneindig, onveranderlijk, eeuwig, buiten de ruimte en de tijd, dus zonder dat er welke voorstelling ook van Hem mogelijk is... Uiteindelijk maakt dat van God een soort van substantie op zich, een volmaakte bronzen bol, zonder passie, zonder andere activiteit dan sinds altijd en voor altijd te “zijn”.

Zo lijkt God ons autonoom en aan zichzelf genoeg te hebben. Hij is zeer ver van ons, opgesloten in zijn transcendentie, zonder enig contact met ons. « *Uw God is zoals een oude man die een en al volmaaktheid is en achter dubbel of driedubbel slot opgesloten zit in zijn ivoren toren !* », roept abbé de Nantes uit. Het is daarop dat de sublieme intellectuele inspan-

ning van de H. Thomas van Aquino uitloopt : God is absoluut volmaakt, maar Hij is zo ver, zo ver, dat men zich niet moet voorstellen dat Hij in betrekking met ons kan staan. Hij heeft ons niet nodig, Hij is gelukkig uit zichzelf, in zichzelf, voor zichzelf. Zijn zaligheid ? Zichzelf beminnen. Een volmaakt wezen zou zich verlagen door uit zijn perfectie te treden.

Heel onze moderne beschaving is getekend door deze oorspronkelijke denkfout, die het individualisme voortbrengt, vermits God geheel alleen is in zijn volmaaktheid. Dat individualisme leidt vervolgens naar de cultus van de mens, die helemaal alleen de trappen van de perfectie bestijgt, of die nu christelijk of heidens is.

Toch mogen we die fout niet zomaar of uitsluitend aanrekenen aan de *doctor angelicus*, die zelf vaak verscheurd werd tussen enerzijds zijn mystiek geloof en anderzijds zijn filosofie die de gevangene was van de categorieën van Aristoteles. In werkelijkheid is de H. Thomas groter dan zijn SUMMA THEOLOGICA en het is ten onrechte dat zijn opvolgers zich hebben voorgesteld in dat werk een volmaakte en definitieve doctrine te vinden. Noemde hij zelf de SUMMA op het einde van zijn leven – hij werd slechts 49 jaar – niet gewoon slechts « stro »? Het was wachten op de 20ste eeuw opdat een geniale leerling de theologie van de H. Thomas tot zijn voltooiing zou brengen.

DE VADER VRAAGT DE ZOON ZICH OP HET KRUIS TE OFFEREN.
Aangrijpende gotische Genadestoel uit Zuid-Tirol, ca. 1440
(Brixen, diocesaan museum).

DE REMEDIE : EEN TOTALE THEOLOGIE

Laten we nu de weg volgen die onze vader uitgetekend heeft. Hij bevrijdt de theologie uit de « gevangenis van Aristoteles », dat wil zeggen het intellectualisme en het individualisme, door terug te keren naar de Bijbel en naar de geschiedenis. Het resultaat is een levende theologie die gebaseerd is op het ingrijpen van God in de geschiedenis.

Om zijn leer toegankelijk te maken voor een breed publiek voert onze vader er de meest universele menselijke ervaring in binnen, die niet alleen een bijzondere smaak zal geven aan de christelijke mys-

teries die wij denken te kennen, maar die ons ook... het intieme leven van de goede God en zijn Hart zelf zal openbaren ! Dat is wat hij al onderwees in een retraite gepreikt voor de zusters van Groslay in 1956 : *« Hoe gaat God zich openbaren in zijn diepste essentie, Vader, Zoon en Geest ? Dankzij onze meest menselijke ervaringen, ik zou bijna zeggen de meest lichamelijke. »*

Ieder van ons vindt in zijn leven kleine voorafbeeldingen van de goddelijke liefde, in de relaties van vaderschap, kind zijn, vriendschap en echtelijke liefde. Op dezelfde manier als een familievader een huis wil bouwen om er zijn vrouw en kinderen in onder te brengen, zo schept onze God het heelal om er... zijn Vrouw, wel ja, en al zijn kinderen, wij allemaal, te installeren.

Maar als we terugkeren naar de God van de filosofen, dat eenzame Wezen opgesloten in zijn geluk dat enkel zichzelf kent, hoe kunnen we dan verklaren dat Hij op een bepaalde dag besluit ons te scheppen ? In zijn volmaaktheid uit zichzelf treden en ons scheppen ? Neen ! Er is bijgevolg een blijvende tegenspraak tussen de ontoereikende filosofie van Aristoteles en de geloofswaarheden waaraan Sint-Thomas met hart en ziel gehecht is, maar die niet vruchtbaar genoeg kunnen zijn omdat ze in dat carcan opgesloten zitten.

De totale theologie van abbé de Nantes daarentegen is buitengewoon rijk en vruchtbaar, " totaal " omdat zij de kennis van de goddelijke mysteries in verband brengt met de mysteries van de mens en de geschiedenis van de mens in verband met God. Zij zal ons een God doen kennen die in voortdurende relatie staat met de mensengeschiedenis.

GOD IS VADER

Abbé de Nantes opent zijn Bijbel op de eerste bladzijde en leest : *« Gods Geest zweefde over de wateren. »* Hij noteert : *« Ik stel vast dat God toch niet zo transcendent is, vermits Hij over de wateren zweeft ! Ik heb eerder de indruk, zoals Sint-Augustinus het uitdrukt, dat Hij zich welwillend neerbuigt. »* Heel het vervolg van de Bijbel, van de schepping tot de komst van de Messias, bevestigt dat eerste besluit : God is dicht bij de mens, met wie Hij een Verbond probeert te sluiten. In de loop van de gewijde geschiedenis zal God zich meer en meer openbaren als de Vader van alle mensen. Hij heeft dezelfde eigenschappen als een menselijke vader, niet op lichamen vlak, maar psychologisch, want Hij geeft menselijke wezens het leven en houdt van hen met een onbetwistbare liefde. Hij vraagt hen slechts één ding, dat ze Hem erkentelijk zouden zijn.

"Vader zijn" en "kind zijn" liggen aan de oorsprong van de schepping. Dat zou vanzelfsprekend moeten zijn voor een goede christen die weet dat God Vader is en Zoon in de eenheid van eenzelfde Geest. En toch hebben onze theologische handboeken er de voorkeur aan gegeven te zwaaien met filosofische concepten uit de keuken van Aristoteles... Het relationisme van abbé de Nantes daarentegen laat ons toe beter door te dringen tot het prachtige mysterie van God.

Het is de Openbaring die ons doet begrijpen dat God in de hoogste mate Vader is, dat Hij om het zo te zeggen een ziel van vader heeft. Van in alle eeuwigheid, vóór elke schepping, heeft Hij een Zoon verwekt. Het vaderschap is de kern zelf van zijn persoonlijkheid. Bijgevolg zijn er in God minstens een Vader en een Zoon. Dat vinden we inderdaad overal in de Bijbel terug : God is onze Vader. Daaruit vloeit een intieme kennis van God voort : *« Het geheim van zijn Wezen is dat Hij niet solitair is, maar relationeel ! »*

God treedt bij wijze van spreken voortdurend uit zichzelf, in een formidabele, extatische beweging, die maakt dat Hij zich werpt in een andere dan Hijzelf is. Is het niet eigen aan de liefde dat men zich werpt in diegene die men liefheeft ? De Vader in de richting van de Zoon, aan wie Hij alles geeft en in wie Hij zijn verzadiging vindt, terwijl de Zoon zich keert naar zijn Vader, vol erkentelijkheid tegenover Hem van wie Hij het leven krijgt. Uit die dubbele beweging ontspringt de H. Geest, verpersoonlijking van de wederzijdse liefde van de Vader en de Zoon.

GOD IS SCHEPPER OMDAT HIJ VADER IS

« En wanneer God besluit om op een goeie dag met de schepping te beginnen, is dat als een herhaling van die intieme beweging van de Drie-eenheid, die als het ware explodeert buiten Hemzelf en het ontstaan geeft aan de schepping rondom ons. » Om die reden belijden wij eerst ons geloof in God de Vader en nadien in God de Schepper : *« Ik geloof in God de Almachtige Vader, Schepper van hemel en aarde. »*

Zo beginnen wij de diepere redenen te begrijpen die God ertoe gedreven hebben zijn Almacht te gebruiken om de hemel, de aarde en heel het universum te scheppen. God vindt zijn vreugde in het geven van het Leven, eerst aan zijn Zoon, daarna aan de schepping ; en om maar meteen alles te zeggen, ook aan de "boven-schepping" : het genadeleven dat vloeit uit de sacramenten van de Kerk om aan onze zielen het leven te schenken.

De liefde tot God, zegt de NAVOLGING, doet hem die zich daaraan overgeeft opspringen en lopen. Maar ook de goede God zelf springt op en loopt, op zoek naar het verloren schaap ! Zo bekeken komen de parabellen van het Evangelie werkelijk tot leven. Maar als we God enkel definiëren als de Unieke, de Transcendente, de absoluut Onafhankelijke... welk is dan het verband met het voorbeeld van Jezus in het Evangelie ?

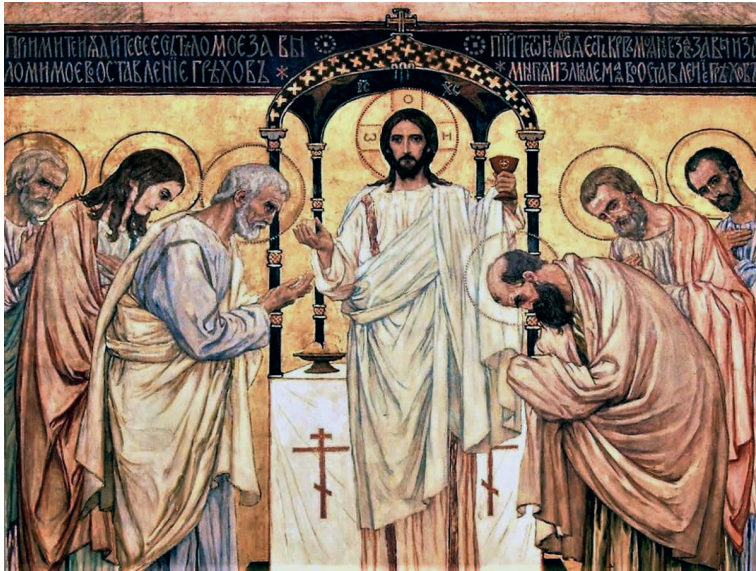
We moeten dus kiezen tussen de logische besluiten van de menselijke rede die aan het westers denken geleidelijk aan het beeld van een kille en verre God opgelegd hebben, ofwel de waarheid van een God die Vader, Zoon en H. Geest is en ons geopenbaard werd door de Bijbel en de levens van de heiligen.

MENSWORDING

Dan volgt de grote vraag : maar waarom is God mens geworden ?

Het klassieke antwoord van de H. Thomas van

JEZUS GEEFT ONZ ZIJN LICHAAM TE ETEN EN ZIJN BLOED TE DRINKEN.
Mozaïekstudie door de Russische kunstenaar Viktor Vasnetsov (1901).

Aquino : om ons te redden. Van wat ? Van de zonde. En als er geen zonde zou geweest zijn ? Sint-Thomas ziet niet in waarom God mens zou geworden zijn als er geen zonde zou geweest zijn. En inderdaad, de rede verzet zich daartegen.

Het antwoord van onze vader : God is mens geworden om met ons te spreken, om in communicatie met ons te treden ! Nog voor er sprake is van zonde, houdt God ervan om zich met zijn schepsel te onderhouden, zoals we dat al zien in het Aards Paradijs wanneer Hij Adam en Eva ontmoet in de koelte van de middag. Abbé de Nantes vergelijkt het met een papa die “dada” doet om zijn kind te vermaken of met een spreker en zijn gehoor, bv. als hij zelf een conferentie houdt : *« Ik spreek tot jullie en ik ben gelukkig dat te kunnen doen, ik ben blij dat de zaal vol zit. Jullie zijn aandachtige geesten en ik zeg jullie wat ik denk. En als er niemand was ? Dan zou ik proberen een publiek op te wekken. Als ik almachtig was, zou ik voor mezelf elke avond een publiek scheppen om het geluk te hebben het te kunnen toespreken ! »*

Een zo grote en machtige God buigt zich op een ongelooflijke manier over ons neer om een kleine mens te worden, die zo zwak is dat Hij slechts moeizaam erkend wordt door een heel beperkte groep. Petrus werpt zich aan de voeten van zijn Meester wanneer hij zijn geloof belijdt : *« Waarlijk, Gij zijt de Zoon van God ! »* De apostelen zien met hun ogen de mens Jezus, maar met een boven-natuurlijk, mystiek aanvoelen, namelijk het geloof, dringen zij door tot zijn mysterie en belijden zij in Hem God die mens geworden is.

Deze relationele theologie omzeilt met gemak alle obstakels van de scholastiek. Tegelijk God én mens is een tegenspraak, zeggen de filosofen. In werkelijkheid zijn het slechte filosofen, want voor een goede christelijke filosoof springen de schijnbare zekerheden van de rede uiteen voor de realiteit van de christelijke mysteries. Zo tekenen zich een nieuwe filosofie en een nieuwe theologie af, die minder

op zoek gaan naar het “hoe” dan naar het “waarom” : de bedoeling die aan de basis ligt van het mirakel van de Menswording, waardoor wij toegang krijgen tot de diepte van het mysterie en tot de kern van het bestaan van Onze Heer Jezus Christus. Want de wil van de tweede Persoon van de H. Drie-eenheid blijft onveranderd vóór, tijdens en na zijn Incarnatie. Hij heeft slechts één verlangen : altijd beantwoorden aan de roeping die zijn Vader Hem gegeven heeft. Zijn manieren van *zijn* past Hij aan, maar niet de kern van zijn wezen. Jezus is de Zoon van zijn Vader, gisteren, vandaag en voor altijd !

EUCHARISTIE

Het mysterie van de Eucharistie krijgt plots ook een grotere helderheid.

1. De tegenwerping van de filosofen.

Tegen het mysterie van de Eucharistie stellen de filosofen dezelfde rationalistische tegenwerping : Tegelijkertijd een menselijk lichaam én de gedaante van brood is een tegenspraak ! Want voor hen stemmen met elke “natuur” de “accidenten” (accidentele eigenschappen) van die natuur overeen : een hond heeft de gedaante of het uiterlijk voorkomen van een hond, maar niet van een kat : onmogelijk ! Dus kan een mens niet de gedaante van brood hebben.

2. Antwoord van de H. Thomas van Aquino.

Sint-Thomas, die het geloof wil redden tegen de rationalisten, antwoordt op die kritiek, maar blijft de gevangene van de definities van Aristoteles. Tijdens de transsubstantiatie wordt volgens hem de substantie brood veranderd in de substantie Lichaam van Christus, maar de gedaante of de accidenten van het brood, de kleur, de smaak... blijven vóór en na de consecratie behouden. Men zou kunnen zeggen dat de accidenten door de macht van God in de lucht blijven hangen terwijl ondertussen de substanties wijzigen : de substantie brood verdwijnt en de substantie Lichaam van Christus komt in de plaats, verborgen achter de accidenten. Overeenkomstig de filosofie van Aristoteles moet Sint-Thomas ontkennen dat deze accidenten die van het Lichaam van Christus zouden zijn ; ze zijn dus herleid tot een soort van omhulsel.

3. Tegenwerping van onze vader.

Het vervelende is, aldus abbé de Nantes, dat op die manier de priester die de geconsacreerde Hostie in zijn handen houdt brood aanraakt, dat de gelovige die naar de Hostie in de monstrans kijkt brood ziet. Alleen het geloof verzekert ons dat voorbij de uiterlijke gedaante van brood er substantieel de realiteit is van het Lichaam van Christus.

Drie eeuwen later zal een monnik tot een ketterse leer komen : de impanatie. Het brood blijft bestaan, zowel de substantie als de accidenten, en Christus verbergt zich daarin. Die geestelijke heette Maarten Luther !

Het Concilie van Trente heeft hem weerlegd met

volgende plechtige bevestiging : « Wie verklaart dat er na de consecratie nog brood is, weze gebanvloekt. » Dat is duidelijk ! Maar bij het bevestigen van het dogmatisch karakter van de transsubstantiatie heeft het Concilie toch niet de verklaring van Thomas van Aquino willen opleggen, die niettemin de klassieke leer van de Kerk zal worden. Het spijtige gevolg is dat het mysterie herleid wordt tot een gebrekkige scholastieke formule.

4. De oplossing van de totale theologie.

Het mysterie van de Incarnatie is dat van God die mens wordt : Jezus. Hij heeft niet gezegd : « *Wie Mij ziet, gelooft dat achter Mij God verborgen is* », maar wel : « *Wie Mij ziet, ziet de Vader*. » De Eucharistie is de voortgezette Menswording om de gelovigen zijn vlees als voedsel en zijn Bloed als drank te geven, opdat Hij zich met ons op de meest intieme wijze zou kunnen verenigen. Daarom neemt Jezus Christus de gedaanten van brood en wijn aan : wie de hostie ziet, ziet Jezus. De goddelijke Persoon van Christus neemt dus de gedaante van het brood en maakt zich die eigen, zodat het niet meer de gedaante van het brood is, maar die van Hemzelf ; en hetzelfde doet Hij met de gedaante van de wijn om ons zijn eigen Bloed te doen drinken !

Jezus heeft immers alle macht om tegelijkertijd zichzelf te zijn in zijn Lichaam, Bloed, Ziel en Godheid én zich ook te manifesteren als ons brood en onze wijn, in die mate dat we dat ook echt zien ! Dat brood en die wijn, waarvan Hij ons voedsel en onze drank voor het eeuwig leven wil maken, dat is Jezus zelf die levend aanwezig is.

De theologie van de Eucharistie volgens de H. Thomas vertoont nog een ander zwak punt. Voor hem is de Mis slechts een « voorstelling van het Lijden ». Onze vader merkt echter op dat de Mis in de begintijden van de Kerk ook *Handeling* werd genoemd, wat ze ook werkelijk is : het is geen voorstelling, het is een handeling en wel de Handeling bij uitstek, vermits Christus elke keer opnieuw zijn Offer vernieuwt. Hij plaatst zich terug in zijn toestand van hogepriester en slachtoffer om het mededogen van zijn Vader over ons af te smeken, elke keer opnieuw : « *Jezus bidt zoals Hij op het Kruis bad, voor ons die de Mis bijwonen. Het is zijn eigen handeling die Hij onafgebroken hernieuwt. Hij is daar met zijn blik, met zijn oren, Hij hoort ons, Hij ziet ons, Hij let op onze aanwezigheid en antwoordt op onze gebeden. Hij deelt zijn genaden uit aan de aanwezigen.* »

Belangrijk is tenslotte dat abbé de Nantes zo het uiteindelijke doel van dit grote sacrament terug in ere hersteld heeft. De voorbije eeuwen heeft de Kerk vooral de nadruk gelegd op het mirakel van de consecratie, om de protestanten van antwoord te dienen. Maar in de eerste eeuwen van het christendom stond de consecratie ten dienste van de communie. Die communie, de mysterieuze vereniging van God met zijn schepsel, beantwoordt op een bovennatuurlijke manier aan de diepste verlangens van onze menselijke natuur. Onze vader heeft dat prachtig weergegeven in een BRIEF AAN ZIJN VRIENDEN van juli 1963 : « *Dit*

brood en deze wijn zijn de taal die het Kindje Jezus tot je spreekt om te antwoorden op de verborgen wens van je natuur, die Hij heel goed kent en die zijn mama, de meest liefhebbende van alle schepsels, al onder woorden bracht : ik zou je willen opeten. »

Inderdaad : in de communie « *ontvangen we Hem levend en glorieus in zijn volledig Wezen, in zijn goddelijke Persoon. Hij komt met al zijn liefde, met heel zijn hernieuwd Offer, met al zijn wijsheid en heel zijn wil. Hij is levend aanwezig binnen in ons lichamelijk en geestelijk wezen.* »

GOD VAN MARIA

We hebben gezien hoe Onze Heer Jezus Christus zich de perfecte Zoon van zijn Vader toont. De juiste leerstellige term is *consubstantieel*, maar die is moeilijk te begrijpen voor niet-filosofen. De *perfecte Zoon van zijn Vader* spreekt ons meer aan.

Zo ook is Jezus de perfecte Zoon van de Maagd Maria en tegelijk haar Bruidgom. De grootste theologen en de heiligen hebben die prachtige vereniging tussen Jezus en Maria bezongen, de nieuwe Adam verenigd met de nieuwe Eva onder de zegen van God de Vader. Maar abbé de Nantes is ongetwijfeld de eerste die een verband heeft gelegd tussen het goddelijk mysterie en de menselijke liefde, waarvan wij allemaal in meer of mindere mate de ervaring hebben. Laten we in zijn voetspoor bekijken wat het oorspronkelijk plan van God was, vóór de zondeval. Wat wou God toen hij de man en de vrouw schiep ? Door het feit zelf dat ze verschillend zijn – maar terzelfdertijd ook complementair op anatomisch, fysiologisch en psychologisch vlak – heeft God in hen beiden een verlangen naar vereniging gelegd. Maar die vereniging gebeurt niet in gelijkheid : men moet een onderscheid maken tussen het verlangen van de man die de vereniging wil en bewerkt, en het verlangen van de vrouw die verwachting en toestemming is.

Dat het Woord van God het vlees van een man heeft aangenomen, is geen toeval. Hij is man, geboren uit een vrouw, namelijk de Onbevleete die uitgedacht werd door zijn Vader : de Maagd Maria, in wiens schoot Hij mens wordt. In die schoot begint Jezus aan een uitzonderlijke en onvergelijkelijke vereniging : Hij is niet alleen haar Zoon volgens het vlees, maar ook haar Schepper, haar Meester, haar Heer. Een mysterieuze vereniging die voorspeld werd door de profeet Jeremias : « *Een vrouw zal een man omgeven* » (31, 22)... in haar schoot ! Zo zijn zij « *twee in één vlees* », wat precies de definitie van het huwelijk is in de Bijbel. Maar het is een huwelijk dat oneindig superieur is aan het menselijk huwelijk : een mystiek huwelijk waartoe onze zielen geroepen zijn om de vereniging met de Bruidgom te kennen.

Zo beginnen we te begrijpen dat heel de schepping in twee geslachten, en in het bijzonder die van de man en de vrouw, tot en met de grote wet van de lichamelijke aantrekking – die tot de natuurlijke orde behoort en dus toegankelijk is voor onze erva-

ring – door God gewild werd om ons de volmaakte vereniging van Jezus en Maria te openbaren. Als het Woord vlees is geworden dan was dat om met het uitverkoren schepsel dat de Onbevleete is dat soort van vereniging te kennen die voortvloeit uit de aantrekking van de geslachten, die de man naar de vrouw drijft. Christus, de mens geworden Zoon van God, werd er door die liefdesaantrekking toe bewogen om te huwen met die zeer zuivere Maagd om met haar een perfecte vereniging te kennen, even sterk als zijn eenheid met de Vader. Zoals de Angelsaksische monnik Beda Venerabilis het in de 8ste eeuw formuleerde: « *De Zoon, één in wezen met de Vader, werd één in wezen met Maria!* »

Het plan van God bestaat er in al onze vormen van menselijke liefde te betrekken bij de haard van mystieke liefde die tussen die beide Harten bestaat. Het ene is actief, krachtig, viriel – de leider, de man, de Schepper, Onze Heer Jezus Christus en op analoge wijze allen die op Hem lijken; het andere is passiviteit, ontvangst, instemming en overgave, het is de vrouw die de rol moet opnemen van gehoorzame dienaar en nederig schepsel, het is de Maagd Maria en allen die op haar gelijken.

In God is dus de onderwerping van de vrouw aan de man ingeschreven, zinnebeeld van de fundamentele onderwerping van de man aan zijn Schepper. Daaruit volgt een theologie van de afhankelijkheid eerder dan van de vrijheid, van de dienstbaarheid eerder dan van de persoonlijke ontplooiing, van complementariteit eerder dan van gelijkheid. Het gaat om een theologie van harten die elkaar liefhebben en die elkaar alleen willen liefhebben in God.

GOD VERLOSSER

Al in het boek Genesis kondigt God aan dat Hij op een dag plaats zal nemen in het hart en de buik van zijn schepsel. Zo heeft Hij het gewild. Maar helaas is het Satan die zich van die plaats zal meester maken... Ook op dit punt zien we een vernieuwing van de traditionele leer van de erfzonde, in staat om een verklaring te geven voor heel de ontaarding van onze tijd die het logisch gevolg is van een afschuwelijke zonde – de eerste bezetenheid door de duivel, volgens abbé de Nantes. Het beeld van de appel verbergt een afgrijselijke realiteit: *Eva heeft samen gelegen met de duivel*. Het is de grootste zonde die een vrouw ooit bedreven heeft, een vorm van afgoderij, een daad niet alleen van overspel, maar ook van homoseksualiteit en bestialiteit.

Sindsdien is het vlees bezoedeld en heeft Satan zijn intrek genomen in de kern van het seksueel leven. Wat het teken was van het grandioze plan van God is het teken van de vervloeking geworden. In plaats van God, Jezus en Maria hebben we nu Satan die over de man heerst door de vrouw en over de vrouw door de man.

Wij hadden het einde van de mensengeschiedenis verdiend, maar onmiddellijk ging God opnieuw op weg om de verloren mensheid terug te winnen.

Onze gewijde geschiedenis verhaalt er alle « *goddelijke wendingen* » van. Eigenlijk had God heel de schepping in gang gezet voor haar, de Onbevleete; zij was als het ware zijn verloofde. Na de erfzonde was zij onze bliksemafleider en heeft zij voor ons de genade van de barmhartigheid verdiend. Daarom heeft God zijn oorspronkelijk plan om zijn schepsel te huwen niet opgegeven. Maar om zijn ontrouwe bruid vrij te kopen en terug te winnen moet Hij wel een prijs betalen: dat is het mysterie van de Verlossing die voltrokken zal worden op het Kruis.

De klassieke theologie zegt ons: omdat de belediging van God oneindig was, moest er een oneindig herstel zijn dat alleen een God kon volbrengen, als volmaakte Hogepriester en Slachtoffer. Zeker! Maar laten we een stap verder zetten en de diepste reden voor onze Verlossing begrijpen, wat de goede God uitgedacht heeft om zijn trouweloze Eva te raken en haar hart te doen omslaan. Hij heeft zijn Zoon gezonden, de mens geworden God, die naar haar op zoek gegaan is en zijn leven heeft gegeven om haar te redden: de liefdesdood van Jezus en Maria op het bed van het Kruis. In het licht van zo'n grote liefde en zo'n oneindig erbarmen hoopt onze hemelse Vader dat zij, zoals de verloren zoon, zal begrijpen dat de oneindige zonde vergeven is, dat zij zich zal bekeren en naar Hem zal terugkeren in een opwelling van wederliefde.

Maar hoe moet het mensenhart voorgoed trouw blijven? Daar is een bijkomend geschenk van God voor nodig: de gave van God, de gegeven God – dat wil zeggen de H. Geest.

DE GEGEVEN GOD

De H. Geest wordt dus tot ons gezonden om ons terug te voeren naar onze Verlosser en, via Hem, naar onze Allerliefste hemelse Vader die wij beledigd hebben.

De klassieke uitleg brengt alles terug tot de “staat van genade”, wat zeker juist is, maar het nadeel heeft dat de christen wordt overgelaten aan het oordeel van zijn eigen geweten: « *Ik ben in staat van genade dus ik kan te communie gaan. Ik ben niet meer in staat van genade dus er blijft mij helemaal niets meer...* » Abbé de Nantes geeft de voorkeur aan de visie van de Griekse kerkvaders, die meer Bijbels en mystiek is: zij zien in de sacramenten een ontmoeting tussen de ziel en de Drie Goddelijke Personen, die zich toeleggen op haar heiliging. Een goede christen leeft zo in intieme vriendschap met de H. Geest, die in hem komt om hem te vervolmaken en hem onophoudelijk naar het goede te leiden; door dat contact wordt de christen geleidelijk aan omgevormd, ja vergoddelijkt.

« *Ons christelijk leven is een genade die opwelt uit het Hart van Christus en onophoudelijk in onze zielen stroomt. Hij is op zichzelf een fascinerende Persoon die, méér dan de duivel en tegenover alle fascinaties van de duivel, in staat is zijn geestelijke aanrakingen te vermenigvuldigen opdat onze ziel*

zou vervuld worden van een liefde die onophoudelijk herboren wordt. » Onze vader voegt hier nog aan toe dat de H. Geest ons slechts op de meest volledige wijze geschonken wordt in de schoot van zijn katholieke Kerk.

Maar wat is de precieze persoonlijkheid van die zo mysterieuze Derde Persoon? Zijn zending is het om in de wereld (ad extra) te zijn wat Hij in God IS (ad intra): een Liefde van de Vader en de Zoon, volgens het woord van Sint-Paulus: « *De liefde Gods is uitgestort in onze harten door de H. Geest, die ons geschonken is* » (Rm 5, 5). De rol die Hij in onze harten speelt, stemt overeen met de eeuwige rol die Hij speelt in de H. Drie-eenheid: Hij springt tevorschijn uit de Vader en de Zoon en keert onmiddellijk naar hen terug. De Vader en de Zoon genieten zozeer van hun eenheid dat zij de behoefte voelen om die eenheid aan elkaar te verklaren in een stralende "explosie" die Liefde heet. Abbé de Nantes vergelijkt het « *met een man en een vrouw die elkaar zozeer liefhebben dat zij ertoe komen over "onze liefde" te spreken; hun twee harten zijn één geworden.* » Op een dag wordt die "explosie" sterker, wanneer de Vader en de Zoon hun Liefde buiten zichzelf (ad extra) projecteren: dat is de schepping.

Wat doet de H. Geest nadat Hij uit de schoot van God ontsprongen is? Terugkeren naar God met al zijn Macht en niet zonder naar de Vader en de Zoon de vrucht van zijn verovering "ad extra" mee te brengen: heel de schepping die er heeft in willen toestemmen om haar hart te laten veroveren, dat wil zeggen de gelovigen van de katholieke Kerk en al diegenen die op mysterieuze wijze tot haar aange trokken worden. Daarom werkt de ware H. Geest slechts voor, in en door de Kerk.

DE GEMEENSCHAP VAN DE HEILIGEN

Wat is de Hemel en waarom moeten wij verlangen alles op te offeren om hem te verdienen? Voor de heidenen komt het leven na de dood neer op de bevrediging van alle passies, als beloning voor de rechtvaardigen. In reactie daartegen hebben de filosofen opgeworpen dat de Hemel de rede zou

moeten voldoen: dat is dan de eeuwige contemplatie van de Waarheid.

Niemand weet wat het leven in de Hemel zal zijn. Het is als een grote muur waar wij niet overheen kunnen geraken. God heeft het zo gewild opdat de mens de nood zou voelen aan een Verlosser. Wanneer dan Jezus Christus arriveert, de mens geworden God, opent zich een venster, het enige, en volstaat het te luisteren en te kijken naar zijn leven om te weten wat onze Hemel zal zijn. Het zal een leven in het vlees zijn, vermits Onze Heer Jezus verzezen is in het vlees, en op een welbepaalde fysieke plaats dus, vermits wij er met ons lichaam zullen zijn. En we zullen zelfs eten in het Paradijs, want Jezus

heeft met zijn apostelen gegeten na zijn Verrijzenis. Veeleer dus dan onze voorstelling van de Hemel te plooiën naar de idee die de Griekse filosofen – en in de eerste plaats Aristoteles – er hebben van nagelaten, kiest onze vader er resoluut voor alles gelijk te stellen met de realiteit van het Evangelie: Onze Heer Jezus is verzezen om ons het model te schenken van wat ons toekomstig leven zal zijn.

En trouw aan zijn methode ziet hij tekens van zijn interpretatie in de schepping. God heeft de zijderups geschapen om ons het leven van de Hemel te doen begrijpen: wanneer de zijderups zijn cocon spint en daarin verdwijnt, is hij schijnbaar verloren, zoals een mens in zijn

graf; maar enige tijd later komt hij uit de cocon te voorschijn en wordt een vlinder: het gaat nog altijd om dezelfde zijderups van het begin, maar omgevormd, mooier geworden, in staat om te vliegen en wie hem benadert blij te maken... Zo is het leven van de heiligen in de Hemel!

Passies en zonden verdwijnen, maar de relaties blijven bestaan. Zo is de Hemel dus niet zozeer uitgedacht voor de filosofen, maar veeleer voor iedereen die zijn naasten heeft liefgehad en verlangd heeft hen op een dag terug te zien. De Hemel voor mij, dat zullen de anderen zijn. In de woorden van de H. Teresia van het Kindje Jezus: « *De Hemel is beminnen, bemind worden en terugkeren op aarde om de Liefde te doen liefhebben!* »

broeder Benoît van Jezus Nazareëer

ONZE RELATIES BLIJVEN IN DE HEMEL BESTAAN.
Detail van Het Laatste Oordeel door Fra Angelico,
Firenze, San Marcoklooster, ca. 1425.

COMMENTAAR OP HET EVANGELIE VAN SINT-JAN

10. DE GENEZING VAN DE BLINDGEBORENE

OP het hoogtepunt van de confrontatie tussen Jezus en de Farizeeën wilden die laatsten Hem stenigen; maar « Jezus trok zich terug en verliet de Tempel » (8, 59). Probeert Hij vanaf nu elke botsing met zijn vijanden te vermijden? Helemaal niet.

^{9, 1-5} *In het voorbijgaan zag Hij iemand die blind was van zijn geboorte af. Zijn leerlingen vroegen Hem: “Rabbi, wie heeft gezondigd, hij of zijn ouders, dat hij blind werd geboren?”*

De leerlingen – bedoeld zijn de volgelingen van Jezus uit Jeruzalem en Judea – stellen Hem een vraag die de menselijke kennis overstijgt. Vóór de geboorte hebben kinderen geen goed of geen kwaad gedaan, zoals Sint-Paulus in de Romeinen-brief zal opmerken (9, 11). En als zijn ouders gezondigd hebben, waarom moet het kind dan lijden? Het is een mysterie van de menselijke conditie. De leerlingen ondervragen Jezus als een Meester die alles weet, of toch geacht wordt te weten. De gestelde vraag getuigt vooral van een scherp besef van de zonde, zoals we dat aantreffen in de rol van de HYMNEN die teruggevonden werd in Qumrân; het gaat om een tekst die uiting geeft aan een diep en gemeend berouw dat schril afsteekt tegen de hoogmoed van de Farizeeën: *« Ik ben een schepsel van slijk, iets dat gekneed is met water, een vat vol onzedigheid en een bron van onzuiverheid. Ik ben een haard van ongerechtigheid. Mijn lichaam is zonde, mijn geest vol dwaling, zonder begrip en doodsbang voor het rechtvaardig oordeel! »* (1QH 1, 21-23).

Het onverwachte antwoord van Jezus overtreft alles wat men zich kon voorstellen. Hij maakt duidelijk wat geen enkele mens vóór Hem kon weten: *“Noch hij noch zijn ouders hebben gezondigd. Maar de werken Gods moeten in hem worden geopenbaard.”*

⁶⁻¹² Dat betekent dat die blindgeborene door de goddelijke Voorzienigheid op het pad van Jezus werd geplaatst. *Na deze woorden spuwde Jezus op*

de grond, maakte slijk van het speeksel, streek hem het slijk op de ogen en sprak tot hem: “Ga u wassen in de vijver van Siloë” (dat betekent: Gezonden). Hij ging er heen, waste zich en kwam ziende terug.

Door wie of wat is hij genezen? Door het water van de vijver? Door het slijk op zijn ogen? Door het speeksel van Jezus? Of gewoon door het woord van Jezus? Antwoord: door dat alles tegelijk. Elk element speelt zijn rol, zoals in een symbolische liturgie, om ons te doen binnentreden in het mysterie van Jezus Verlosser.

Om te beginnen manifesteert Hij opnieuw zijn goddelijkheid, zijn identiteit van scheppend Woord, door dat speeksel en dat slijk die eraan herinneren hoe Hij de eerste mens schiep (cf. Gn 2, 7), *« schepsel van slijk »* (1QH 1, 21), dat Hij komt genezen van zijn blindheid.

Vervolgens is er de term “Gezonden”. Dat slaat op Hem, Jezus! Hij is de *« bron van levend water »*, die Jeruzalem voedt zoals de vijver van Siloë gevoed wordt door een onderaardse bron. Vooral bewijst Hij dat Hij het *« licht van de wereld »* is door deze blinde het zicht te geven. Het mirakel is zo ongelooflijk dat zelfs de burens en goede kennissen van de man beginnen te twijfelen. Sommigen zeiden: *“Hij is het.”* Anderen weer: *“Nee, hij lijkt op hem.”* Zelf zei hij: *“Ik ben het!”* Het hele tafereel is echt uit het leven gegrepen.

¹³⁻¹⁶ Men brengt hem naar de Farizeeën, die zich het gezag aanmatigen van een medisch bureau om mirakels vast te stellen. De man doet opnieuw zijn verhaal. *Sommige Farizeeën zeiden: “Die man komt niet van God, want Hij onderhoudt de sabbat niet.” Nu was het die dag juist een sabbat...* Zou Jezus dat opzettelijk doen, die mirakels op een sabbat? Zeker en vast! *Maar anderen zeiden: “Hoe kan een zondig mens zulke wonderen doen?”* Die laatsten beginnen te denken dat Jezus misschien wel het recht heeft om

DE GENEZING VAN DE BLINDGEBORENE.

Schilderij door Carl Bloch uit 1879 (slot Frederiksborg, Denemarken).

de wet van Mozes te overtreden zonder te zondigen, als Hij werkelijk een hoogst belangrijk iemand is, méér dan een profeet : een “Gezondene” van God !

¹⁷⁻¹⁹ Er lijkt zich dus een scheiding binnen hun groep te voltrekken en daarom richten ze zich opnieuw tot de blindgeborene. *Hij sprak: “Hij is een profeet!”* Het is een vaststelling van puur gezond verstand: iemand die zo’n wonder kan doen is een profeet, dat wil zeggen een man Gods. Maar de vijanden van Jezus willen ontkomen aan die evidentie door het feit gewoon te loochenen: *zij geloofden niet dat hij blind was geweest en het gezicht had teruggekregen...* en dus ontbieden ze zijn ouders!

²⁰⁻²³ *Ze ondervroegen hen: “Is dit uw zoon, die naar gij zegt blind is geboren? Hoe ziet hij dan nu?” Zijn ouders gaven ten antwoord: “We weten dat dit onze zoon is en dat hij blind is geboren. Maar hoe hij zien kan, dat weten wij niet. En wie zijn ogen geopend heeft, wij weten het niet.”* We voelen aan dat zij bang zijn voor de almacht van de Farizeeën en hun bondgenoten en zich liefst zo snel mogelijk uit de voeten willen maken. Sint-Jan onderstreept dat trouwens ook: *Zo spraken zijn ouders uit vrees voor de Joden. Want die waren reeds overeengekomen om iedereen uit de synagoge te bannen die Hem als de Christus beleed.* Dat gaat overigens ook met de “blinde” gebeuren, zoals verderop duidelijk wordt.

²⁴⁻²⁹ De Farizeeën onderwerpen hem inderdaad aan een nieuw verhoor, maar de blindgeborene laat zich niet intimideren: *“Ik heb het u al gezegd, maar gij hebt niet geluisterd. Waarom wilt gij het nog eens horen? Wilt gij ook soms zijn leerlingen worden?”* Daarop beschuldigen zij hem ervan... leerling van Jezus te zijn: *“Gijzelf zijt een leerling van Hem; wij blijven leerlingen van Mozes. Wij weten dat God tot Mozes gesproken heeft, maar waar deze vandaan is, dat weten wij niet.”*

³⁰⁻³⁴ De blindgeborene reageert met fijne ironie en met overtuigende argumenten : *“Het is toch wel wonderlijk dat gij niet weet waar Hij vandaan is ; en Hij heeft mij nog wel de ogen geopend. We weten toch dat God geen zondaars verhoort, maar hem alleen die godvrezend is en zijn wil volbrengt. Nooit in der eeuwigheid is het gehoord dat iemand de ogen van een blindgeborene heeft geopend. Als Hij niet van God kwam, zou Hij niets kunnen doen.”* Een prachtig antwoord. De blindgeborene ontkent niet dat God tot Mozes gesproken heeft. Maar de wet van Mozes, eerste genade van God, mag nu niet dienen om zijn tweede genade, die volmaakter is en lang van tevoren aangekondigd (cf. Dt 18, 18), te weigeren.

De Joden zijn klem gezet door de blindgeborene. Ze hebben nog alleen een machtsargument om hem het zwijgen op te leggen : *Daarop wierpen zij hem buiten.*

De terreur door de machtigen is van alle tijden. Maar dat geldt ook voor het ongeloof van Schriftgeleerden en Farizeeën : allerlei modernisten ontkennen vandaag dat het relaas van dit mirakel een ooggetuigenverslag zou zijn ; ze verwijzen daarvoor naar het historisch feit dat de christenen op het einde van de eerste eeuw, tussen 85 en 90 n. Chr., uit de synagoge verbannen werden en beweren dat het “verhaal” uit die tijd dateert. « Argumenteren dat gedurende het aards leven van Jezus sprake was van een uitsluiting uit de synagoge is voor een historicus een onmogelijke onderneming » (Michel Trimaillé). Het zou pas « na de dood van Jezus » zijn dat er een conflict zou gegroeid zijn tussen joden en christenen, die tot dan toe in goede verstandhouding samenleefden !

Het antwoord is nochtans heel eenvoudig : Sint-Jan gebruikt hier het Griekse woord *aposunagôgos*, « uitgesloten uit de synagoge », een term die we nog in twee andere passages van zijn Evangelie terugvinden (12, 42 en 16, 2) ; daarna verdwijnt dit woord niet alleen uit het Nieuwe Testament, maar uit de Griekse taal van de 1ste eeuw in haar geheel. Het heeft bijgevolg niets te maken met de vervloeking tegen de christenen die rabbi Gamaliel II in 85-90 invoerde in het joods gebed van de « Achtien zegeningen ».

Door met Pasen op te gaan naar Jeruzalem weet Jezus dat Hij zijn doodvonnis tekent. Hij komt in open conflict met de joodse gezagsdragers. Hoe kan het dan verwonderen dat zij maatregelen nemen om de menigte te ontmoedigen achter Jezus aan te lopen ? Daarom verbieden ze zijn leerlingen en sympathisanten – zoals de blindgeborene – de toegang tot de synagoge ! We hebben geen enkele reden om te twijfelen aan wat Sint-Jan, die alles gezien en gehoord heeft, vertelt.

* * *

Dames en heren van de jury

Ik vraag jullie : hoe kunnen jullie zich uitspreken ten gunste van personen die op zo’n manier recht spreken ? Die hun onderzoek op een dergelijke wijze verrichten ? De voornaamste getuige van een groot mirakel, de genezene zelf, sluiten ze uit hun synagoge om niet te moeten oordelen ! Of sterker nog : om verder te kunnen veroordelen in misprijzen voor de waarheid en de rechtvaardigheid !

*abbé Georges de Nantes
februari 1998*

Nederlandstalige uitgave van *Il est Ressuscité ! La Contre-Réforme Catholique au XXIe siècle.*

Stichter : † Abbé Georges de Nantes.

Hoofdredacteur : Broeder Bruno Bonnet-Eymard, Maison Saint-Joseph, F-10260 Saint-Parres-lès-Vaudes.

Verantwoordelijke uitgever : A. Van der Schraelen, Driesheide 45, B-2980 Zoersel.

Abonnement voor binnen- en buitenland: € 15. Steunabonnement : vanaf € 20.

Rekening 000-3302057-80. IBAN : BE47 000 3302057 80. BIC : BPOTBEB1.

Internet : <http://nl.crc-resurrection.org/> – E-mail : hij.is.verrezen@gmail.com